Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьйла 1923 шера денз ◆ ШИНАРА, 17 АВГУСТ, 1982 ШУ. ◆ № 98 (6664). ◆ Мах 3 кеп.

КПСС XXVI СЪЕЗДА РЕШЕНЕШ КХОАЧАШЪЕШ

ДОТТАГIАЛО НИЗАШ СОВДОАХ

Нохч-ГIалгIайченнен Къулбаседа ХIирийченнен юкъе лелаяьча социалистически яхьа итогаш яьй

Гуьнара хьадоагIача доттагIало кIоти кхотаду йиъжарий - республикай Нохч-ГIалгIайчени Къулбаседа ХIирийчени республикай халкъаш. Лоалахарча шин республика къахьегамхошта социалистически яхьо гIо ду парте хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашде, хьалхалатта опыт балха юкъехувла, экономикен культурен сихагIа дегIахувла.

СССР вIашагIъелла кхоалгIа шу дуза ер шу дIадолалуш эттача традицегIа Нохч-ГIалгIай АССР-ан Къулбаседа - ХIирий АССР-ан юкъе социалистически яхь лелаяра договор оттадаьдар. ХIьта дIадахача шоатта лиццахьа КПСС областной комитете вIашагIкхийттар шин автономни республикай партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, бохама органий викалаш, производстве хьалхалаттараш, культуран просвещенен балхахой. Вайцига сиача Къулбаседа ХIирин республикана нерте латтар КПСС Къулбаседа - ХIирий обкома шоллагIа секретарь А. Х. Чельдиев.

ВIашагIкхетар хьа а дийлар, къамаьл а дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома шоллагIча секретара **Л. Д. Магомадова**.

Оаха гIаддахарца, аьлар цо, моаршал хоаттт Къулбаседа ХIирийченера баьхкача хьаьшашка — партийни, советски, профсоюзни органий викалашна, производстве хьалхалаттарашка. Корта болаш хIаранеца хетар довзаро, балхи опыт дIаюха эцаш хиларо, шоашта карагIдаьнначохи ду ца денначохи лаьца вIаши хоамаш даро гIо ду вай республикай къахьегамхой политически къахьегамен хьинар кхы а айдара.

Тахан, сийлахьа юбилей — СССР вIашагIъелла 60 шу дизар гаргагIертача хана, оаха чIоагIа дега тоам хулаш дIаях КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашьяра лоаттабеча кхоссаме тIа-тIа дизаргIеи къаьгаргIеи белгалдувла СССР экономически низа чIоагIбара аттара лоархIамегIа йолча факторех цаI жинна дIаэтта дола вай мехкарча халкъий вежарашка дола доттагIал. Из геттара дика холуш да вай республикашта карагIдаьннарашка хьежача.

Къулбаседа - ХIирийчени Нохч - ГIалгIайчени къахьегамхоша шоайла халкъа боахамен культурни тайп-тайпарча доакъошца, дувзаденна гIуланаш леладу. ХIьта дег тIара лелаяча цу вежарашка йолча гIулакхаша къаьгга хьагойт ленински къаман доттагIал дахаши нохтувенна дIаьга, из вай наха дIакъовастаде йиш йоаца дакъа а хинна дIаэттелга.

— Вай республикашна шоайла леладу гIулакхаш, — боах дIахо Л. Д. Магомадова, — тхьа чIоагIдуш доагIа. ТIа-тIа дуккхагIа хулаш йоагIа шоайла яхь лелаеш йола городаш, районаш, предприятеш, къаьст-къаьста бригадаш къахьегама коллективаш. Цу деррига гIо дергда вайна укх карарча шера эррагача пятилетках хьалхашка латта чоалханеи бехктокхамеи декхараш кхоачашде.

Нохч - ГIалгIайченера барашчIоагIа теркам тIабахийта хьежаш ба Къулбаседа ХIирийчен къахьегамхоша доахача толамашка, шарна карагIдувлараш гIадбахе тIаэц, лоалахой балха тIа хьалIайна керда мел дари хьалха мел латтаря Iома а деш, хьайду.

Нов Магомадова парте обкома бюро, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиумеи Министрий Советеи цIерагIа Къулбаседа ХIирийчен производстве берригаа хьалхалаттараши новатораши даькъала бийцар. 1982 шера шоллагIча ах шера шир тIехдика къахьегар, уж унахцIенеи празен хилар ловш ловца баьккхар.

Цул тIехьагIа нов. Магомадова дIадовлийтаб Нохч-ГIалгIайчено 1982 шера ялх бетта планаши социалистически декхараши кхоачашдеш даьр. Продукци маьхалъяккхара план 100,1 процент кхоачашъяьй. Цу даькъе НГIАССР Министрий Совета карарча промышленносто — 103 процента. Мехкдаьттахоша планал совгIа Даьхенна деннад 76 эзар тонн мехкдаьттеи 58 миллион кубометр гази. Толаме къахьийгар машинашъераша, электроэнерги, мехкдаьттахиме продукташ, радиоприемникаш, машиностроене изделеш, кхачан промышленноста цхьайола продукташ яхара ялх бетта программа кхоачашъяьй. Производственни лоархIам бола цхьайола объекташ хьал а яь болх бе йолайлийтай, нах чубаха цIенош хьалдара план кхоачашъяьй.

Баккъда, цунна цхьана ах шера итогаша хьахьока цхьайолча доакъойи предприятейи балха тIа цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар. Шарача хьайнача республико продукци маьхалъяьй кхара ах шера план кхоачашъяьйле а цхьайолча предприятеша продукце кхьалола тайпаш арахецара ах шера заданеш кхоачаш ца еш йисаи, къахьегама овсарле хила ма йоаггIара лакха хинваяц.

Кхайи фермайи къахьегамхоша тIагIертта къовсам лоаттабу КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенеш, цига тIайийца Кхачан программа кхоачашъе гIерташ. ХIана республика кхашка чуннина кIи-марса балхаш деш да. Берригa хьувкъам ца боабеши ханнахьеи чуйца баьккхар'— кхаш леладерий керттера декхар. Дукха терко ю доакъар IалашдаргIа, хьайбаш леладераш декхарийла ба шоашта тIадиса декхар юхаметта а оттадаь, планови заданеш кхоачашъелга Iалашде.

Республика юрта боахама къахьегамхой даггара да пятилетка шоллагIча шера кхебаь хьувкъам эш ца болийташи ханцахьеи чуйца баькхийтар духьа низаш вIашагIтоха, аьнна Саратовски областе болх беш болча депутаташа даь кхайкарал. Из патриотически гIулакх хьал а лаьца «Хьал мел кхебаь хьувкъам — лорибо!» яхача болама юкъедахад тхо.

Л. Д. Магомадова хаьдда дийцар Къулбаседа - ХIирий АССР-ца лоаттаду бувзамаш дегIаухаш, къахьегамхошта идейно - политически, интернациональни кхетам лулга чIоагIдара КПСС Къулбаседа ХIирийн Нохч-ГIалгIайн обкомаша цхьана оттаь мероприятеш кхоачашъеш хиларах. Цо цIаьккха а дегтIара хьалхий даькъала бувцаш моаршал делар царга, цар дIахора гIуланхаш берна те хулга ловш лоаца баьккхар.

Къамаьл де дош эц КПСС Къулбаседа - ХIирий обкома шоллагIча секретара **А. Х. Чельдиева**.

— Республика промышленноста болхлоша, — аьлар цо, — продукцена реализаци пра ворхI бетта план 102 процент кхоачашъяьй. Отталича пайнел совгIа ехха тайп-тайпара продукци 13 миллион сома маьха я. Покнаш йола продукци алсамъяьлай, промышленносте тIехьаьнга предприятеш яц. Баккъда, цырех наьне нормативно цIена продукцийоххар сашна бола лоархIаме хьокхам кхоачашбаьбац.

Хаоттама хьалош во хилар бахьан долаш колхозийи совхозийи йиш хилийтанзар ханнахьа культураш дIайиина яха а лийрхIа хинна плата, ялатабобоин культурай, баьцадаарий хьувкъам кхебе а.

А. Х. Чельдиева торговле, транспорта, бувзама, халкъа образоване, культура, унахцIено лорaeча болхлоша тIайица социалистически декхараш кхоачашделга мишта латт хьахьеккхар, белгалдаьхар карагIдаьннача цхьана цIенхаштта кхоачамбоацараш а.

Бухсоцаш КПСС Къулбаседа - ХIирий обкома бюрое, Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи тIадилларагIа цо фусамдаьшка дегтIара моаршал ду, СССР вIашагIъелла 60 шу, Нохч-ГIалгIай автономи хьахиина 60 шу, нохчийи гIалгIайи шоай лоIамагIа Россиа юкъебаха 200 шу дизара сийна тIайица социалистически декхараш кхоачашдеча цар аьттув балар ловш лоаца баьккхар.

ВIашагIкхетаре къамаьл дир НГIАССР Ленински района «Родина» яхача совхоза директора Советски Союза Турпала **П. М. Крутова**, Орджоникидзевски автотранспортни электрооборудоване завода токара **А. Г. Калатозова**с, — грозненски «Красный молот» завода электросварщица КПСС XXVI съезда делегата **С. З. Умалатова**с, СОАССР Чермен юртарча № 1 йолча юкъерча школа директора **Е. Х. Куштова**с, СОАССР Пригородни района «По заветам Ильича» яхача колхоза председателa **Д. М. Калиниченко**с, ЧИГУ проректора, исторически Iилмай кандидата **М. А. Кодзоева**. Цар дийшар халкъий доттагIало шоай низаш совдоахаш хиларах. Коммунистически парте хьалхашка увттаду декхараш кхоачашдара цо шоай къахьегамхошта гIо деш хиларах.

Шин республикай специалистех, экономистех, профсоюзни болхлоех вIашагIтехача болхлой группа 1982 шера хьалхарча ах шера СОАССР-ан НГIАССР-ан юкъе лаьттача яхьа итогаш йир. Цу юкъа котъяьннарг лаьрхIар Къулбаседа-ХIирий АССР.

Гулбешначар тIоараш тохаш, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома шоллагIча секретара Л. Д. Магомадова, котбаьнараш даькъала а бийца, карара кара тела ЦIе байрах дIавлар КПСС Къулбаседа - ХIирий обкома шоллагIча секретарага А. Х. Чельдиевга.

ВIашагIкхетаре дакъа лоацаш дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретарь **М. О. Буллуртанов**.

Къулбаседа ХIирийченера баьхка хьаьший город Грозненча промышленни предприятешка, гIишлон объекташка хилар, цкъа моттигаша хьежар. Цо вIашагIкхетари цIаьхьа а хьалхейтар шин республика хьал кхай доттагIал лоархIадоацаш хилар.

Укх шера шоай хьайбаш тешшаме Iангара дахара царна дIадала шортта доакъар кийчде лерхI Назрановски района «40 лет Октября» совхоза къахьегамхоша. Дика эттача хаоттамах бизза пайда а эцаш, цхьа сахьат ха зехьа ца йоаеш къахьег доакъар кийчдеш боахкача болхлоша. ХIьта, цар гойта хьокхамаш во дац. План 1600 тонн йолаш кIоага чу еллай 2000 тонн сенаш. Иштта, фермашта юхе аргIаш а даь дIаоттаьй 550 тонн йол. Бехктокхаме хеташ, дика дIахьу шоай болх совхоза доакъар кийчдераштa новкъостала баьхкача «Госкомсельхозтехника» чуйоагIача Назрановски отделенера шофераша. Къаьстта дика къахьегарца белгалваьннав укхаза Мальсагов Исмаiал.

СУРТА ТIА: дикагIвола шофер И. Мальсагов.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Декхараш кхоачашду

Сийлахь-йоккхий юбилеаш йолча цхьаьтталагIча пятилетка шоллагIча шера шоаш тIеиица декхараш толаме кхоачашду Шалински района «Московский» совхоза ферма коллектива.

Доярашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Закурлаева Имане. ВорхI бетта хIара ше беттача IаттагIара 2457 килограмм шура яьккхай цо. ШоллагIа моттиг яьккхав Обиденко Нинас. Дуккхашха даьхка доахан да цу хьинар долча доярка леладераш. Доле а цун вIашагIехьдаьннад цу юкъа хIара къонача IаттагIара 2448 килограмм шура яьккха. Царех дукха тIехьа ца бусаш дика хьокхамаш гойташ къахьегаш хьабоагIа царца социалистически яхь лелаеш бола Бачаева Алет, Гайсумова Яха, Таэуриева АсмаIа.

Иштта, шоаш деттача доахагIара тIа-тIа дуккхагIа шура яккха доярий вIашгIехьдоал скотникаша Таэурпаев Зелеи Хадисов СаIад Махьмаден, механизатора Даудов Ризвана цахаддаш хьайбашта мошеи кхы тайпеи доакъар лоаттадарах, кхы тIа царна аша гIулакхаш лерттIа дарах, дог лазаш шоай болх дIабахьарах.

Толаме кхоачашду совхоза хьайбаш леладераша пачча хьалкхена дулх дIадалара декхар а. Цуа план кхоачашъяьй 133 процент. Из толам боаккхача къаьстта белгалваьннав скотник Хасиев Дауд. ПланагIа IотIакхета доагIар 450 грамм йолаш хIара дийнахьа 800 грамм совгIа долал IотIакхет дулха лаьрхIа цо кхоабеча хьайбашта. Укх шера Дауда паччахьалкхена дIачуденнача хIара бежано юкъера лаьрхIача 480 килограмм доаад ззад.

С. АУШЕВ.

ДИКА ХОАМАШ

Дика къахьегаш хьабоагIа укх шера Грозненски ремонтно - механически завода болхлой. ВорхI бетта планал совгIа арайица нормативно - цIена продукци 156 эзар сома маьха я.

Завода коллектива шорра яьржача социалистически яхье дакъ хьалхалатташ хьабоагIа механо - сборочни сварочни участкай болхлой В. Гедзевичи, И. Грачева карте латтача бригадан къахьегамхой.

Н. ПУШКАРСКАЯ.

* * *

«ХIара белла дийнаьа хьалдер дуккхагIа хилийтал» яхача девизагIа шорра социалистически яхь а йоаржаьа хьалхалаттарий мугIарашка болаш хьабоагIа А. Шеринова цIерагIча грозненски мехкдаьтта чоандолаьча завода Е. Устименко карте латтача 40,2 установка операторааш.

ВорхI бетта планал совгIа 260 эзар сома маьха чIоагIа парафин арайицад цар. Укх толамаш доахача хьинаре къахьег слесара Iатаев Хавамаьда, вожхагIвола оператора Богдашкин Леонте, кхычар.

* * *

ХьатIадхоачаш латтача республика дезача цIейшта баха ма боаггIара накъабахара къахьегама ваьтте этаб П. Агриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» завода болхлой. ВорхI бетта планагIа арайица эзаш кийнечул совгIа 94 эзар сома маьха продукци арайицад коллектива, маьхаца юхийтай 110 эзар сом мах бола продукци. Цу толамаш дукха дакъа кхоач хьалха латтача болхлошаи А. Котиевга, М. Евлоевга, Я. Сагоевга, С. Котиевга, Б. Шадыжевга, кхычарга.

Р. АУШЕВ.

БАРТ ТАЙНАЧА КОЛЛЕКТИВЕ

Нохч - ГIалгIай АССР'а моттигерча промышленносте министерствана чуйоагIаш йолчи производственни текстильно - галантерейни объединене коллективо дика къахьег цхьаьтталагIча пятилетке. ДIадахача шера план 105 процент кхоачаш а яь карарча шера чотагIа цо арахийцар 624 эзар сома маьха йолчи продукци, хIанта планагIа йоагIачул совгIа маьхала йиккха продукци 130 эзар сом мах болаш яр, пии процент гаргга лакхъелар къахьегама овсарле а. Цул совгIа къаьстта белгалдаккха доагIа производства отходех хьа а яь цхьа миллион сома маьха продукци трикотажни кашна арахийца хилар а.

Шоаш даькача толамех бIу а беиш кхы а хьинарегIа къахьегаш ба уж карарча шера а. Хапал хьалха кхоачашъяьй цар ворхI бетта план.

Мехка а вай республика а делача цIейшта сийна яьржача социалистически яхье даим хьалха латташ ба трикотажни цеха хIамаш тегараш Бучиева Айлаи, Ацоева Зина, Жук Нина, Чапханова Халила, Мусаева Ася, дукха кхыбараш.

Дакха цхьа гIалат доацаш дикеи сагo тIадиихача цуига товиш хозеи хул цар хIиране тийги дола тайп - тайпара пазата баракъаш. Шоаш болх дика барах кхоачамбаь ца Iеш шоай беррига новкъостий а тIахьех цар хьинаре къахьегара.

Дукха дика деша ала йиш я царна уллув Iоаллача хIамаш тегача участке къахьегача болхлоех а. «Дошо кулгаш» аьнна цIи тилла ба укхаза къахьегаш бола хIамаш тегара лакха гоизал йола мастераш Исаджаа Рима, Абубакарова Белита, Жукова Мария, Баймурзаева Залма, Магомадова Дайма, кхыбараш.

Наькха хьашташ кхоачашдара дукха а хоза а пазата баракъаш, спортивни костюмаш, водолазкаш, гIайбай лоаччараш юарагIашта тIадехка кисеши, тайп - тайпара кIувсаш, палазаш, кхыйола хIамаш хьаю объединенена чуйоагIача 6 филиала цехашка. Уж хIамаш лакха дикал йолаш хиларах наха хоза хеташи цар хаотташи я. Цу духьа укхаза лаьрхIад цар ассортимент шер а еш, уж дукхагIа арахеца.

ХьатIакхоачаш латтача дезача цIейшта баха ма боаггIара накъабахаро маьхера къахьегама совгIаташ кийчде лаьрхIад объединене. Цу хьакъехьа дукха кердача тай цаех йола текстильнии галантерейни хIамаш арахеца йолаьй Чаьчана юртарча цеха коллектива.

Доккхал а деш вовзийта тIадилла сийлен гIулакх лоерзI объединене болхлоша кастта Ленинца хургйолча гуйранарча выставке дакъа лацара боккъо вовзийта яло а. Моттигерча автораша В. И. Ленина, мехки тайп - тайпарча халкъа Iалама моттигий дехка суртaш тIадола иттех кIуцци исталги даьхийтад цар выставке.

Дукхача къамех бола нах ба объединенена чуйоагIача предприятей къахьегама сий лаьца лоаттадераш. ОагIув оагIох а теха хьинаре къахьегаш я из интернациональни коллектив. Цхьан цIено деза сагна болх беш ба объединене эрсий, гIалгIай, нохчий, украинцаш, эрмалой, немций, дукхача кхыча къамий викалаш.

Болх а салаIар а юкъара да цу коллективе. Каст-каста вIаштагIа а кхеташ тайп-тайпарча хоза Iалам долча моттигашка сиа экскурсешка чIоагIлу халкъашта юкъера доттагIал, дикиа хоадуш айлу вIаши гIо-новкъостал дар. Дикаяна а воина а тIабахара нах вIаши иййа хилар.

Юкъарча вахара гIулакхаш аргадаьха тоадара бокха лоархIам болаш я социалистически яхье котбаьннараш та, уж наха дIа а бовзийташ, маьхера совгIаташ, аьчал премеш дIа а луш дIахьош йола «Огонекаш». Цул совгIа цига дезду саг ваь эвиI накъабоах пенсе болха производства ветеранаш.

Шоаша коллективе болх беш вола саг цIаккха а цхьаьнташ объединене болхлоша цунга моллагIа дика е во деча, коллективо тIехьаух больнице вамогаш чийна Iочкача сага, эшача хана дог пальга а долаш моллагIа а кинча ва шиа цIий дала а.

Иштта къамашта юкъерча цхьоагIоно новкъостал ду объединене коллективана укх юбилейни шера тIайийна доккхий социалистически декхараш массаза а толаме кхоачаши тIехкхоачаши дара хIатIакхоачаш латтача дезача цIейшта сийлен къахьегама совгIаташ кийчдери.

М. АУШЕВ

Мовхьаш дуккхагIа кхухь

ЦхьаьттталагIча пятилетка шоллагIа шу дIадолалуш тIанйца хийначул кхы а доккхагIа долий социалистически декхараш тIайийцад «Грознефть» объединенена чуйоагIача технологически транспорта Грозненски управлене коллектива. Цар доаш деннад 25 декабрь хьатIакхачалехьа шера планагIа дIа-юха дахка деза цхьа миллион 500 эзар тонн мовхьаш дIадахьарал совгIа кхы а 30 эзар тонн мовхьаш дIадахьеи карарча пятилетка шин шера план 7-ча ноябрга кхачалехьа кхоачашъеи.

Цу толамашта юкъе дуккха шоай дакъа юкъедихьад рационализатораши изобретателаши. Цар тайнача рацпредложенех баьнна пайда 11,7 эзар сом да.

Къахьегаме лоаттабеча къовсаме хьалхалатташ ба водителаш А. Демельханов, Ш. Попсов, А. Айдаев, Ш. Курбанов, Ш. Муртазалиев, кхыбараш. 60—65 процент тIех кхоачашдо цар хIаранг шоай сменни нормаш. Дукха кхоаду ... массаза а ... арахецача ... дезаш ... мовхьаш кхухьа ... шинаи.

Г. АЛЕКСЕЕВ.

ЦIЕНХАШТТА ТОАБЕ БЕЗА БОЛХ

Парторганизацешка-отчеташи хоржамаши

ДОШ МАДАРРА ДИЙЦАР

16 сихьат долаш Грознерча «Автоспецоборудование» опытно - экспериментальни заводе шоай отчетно - хоржамий собране гулбелар ремонтно - механически цеха коммунисташ. Цамогаш хинна ца воалуш висвча шин пенсионерагара дIайихкхачи берригаш а хьабаьхкабар.

Отчетни хана партийни организаце бальча билхах доклад бир партбюро секретара Зубаиров Майрбика. Цо дийцар цеха коммунисташи берригачи болхлошей укх юбилейни шера шерра социалистически яхь а лоттаеш цхьадола толамаш даьха хиларах. Завода коллективо снабженецеи балха хьалашеи юкъаенна халонаш хинна йоллаше 7 бетта задани толаме кхоачашъяьй. Къаьстта боккха толам баьккхар рулкъан кхом бара лаьцача яхье.

Хlаьта укх толамаш доахача укх шера дIалахача еррига а хана предприяте хьалхарча моттиге йолаш хьайоагIа ремонтно - механически цеха коллектив. Социалистически яхь вIаштIехьйоаккхача, из дIайоаржаеча, из яхь дIахьоча хьалхарча моттиге хилар коммунисташ. Къаьстта доккха дакъа лаьцар цу боламе нр. Будникова, Самойленкос, Захаренкос, Потапова. Парторганизаце группашта юкъе белгалъяьна партийни вахаре дакъа лоацаш хилар Потапов парторг вола группа.

Цеха бехктоккхамерча моттигашка хилар коммунисташ. Халкъа дружинес коммунисташ ба, цехгазета редактор коммунист ва, н. кх. дI.

Партийни организаце дика вIаштIехьдаьккха чакхдаьккхар дIадаха политически экономически дешара шу. Берригача болхлоех 70 процент вах дешаш хилар. Коммунисташ хьожаш хилар профсоюзни комсомольски организацей балхага.

Коммунисташа диза дакъа лоац цеха а завода а партийни собранеш кийчъеча, цига къамаьлаш ду. Уж шоай политически сакхетам хаддаца лакхбеш ба. Берригa коммунисташ лабеннаб газеташи журналаши ухаргдолаш.

Устави нормаш кхоачашъяра дика пакъедаьлар партийни собранешка коммунистий отчеташка ладугIар, цар партийни декхараш миста кхоачанду, шоай политически сакхетам миста лакхбу хьожаш хилар. Цу формо дикка лакхбу коммуниста шийна тIадиллача гIулакха бола бехктокхам.

Секретара къамаьлаш даьча коммунисташа Будникова, Хайдарова, Гриценкос, кхычар белгалдаьхар производстве а партийни вахаре а дола кхоачамбоацараш. Царех да цех вIаши гаьна йолча шин моттиге йийна болх беш хилар, болх бара эшаш йола материалаш цIаккха а ханнахьа хьа ца кхачийтар, болхлоша салаIа меттел, инструмент Iойила а лерттIа моттиг ца хилар.

Моттиг ца хилар бахьан долаш вIалла а беш бац культурно - массови болх.

Болхлоша къахьег нъаьнача, каст - каста йохача оборудованеца. Из цIаккха кердачунца хуцаш яц. Хlаьта иштта еха оборудовани е инструмент тоас дежурни слесарь, электрик вац цехе. Цу духьа ше беча балха тIаро а наьнача еха оборудовани е инструмент тоас отта везаш хул болхло.

Тоъаш бац йоккха квалификаци йола специалисташ. Е уж кхоачамхиллал хилийтара хайра деш хIама дац завода администраце.

Уж дерригa кхоачамбоацараш доллаше а цеха коллектив планови заданеш кхоачанъеш хьайоагIа аггара хьалха коммунисташ бахьан долаш. Хlаьта уж берригача болхлоех 25 процент ба. Мелла ниакъала моттиг оттарех дог ца эккхаш къахьег цар. Нагахьа сапна эшаш хилча балха дIа чакхдаьнадар аьнна, кийча а ба. Иштачарех ба нр. Копопалов, Николаев, кхыбараш.

Къамаьлаш даьраша керттера теркам тIабахийтар пятилетка шоллагIча шера заданеш толаме кхоачанъяра, СССР-а 60 шу, Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу, нохчийи гIалгIайи шоай лоIамагIа Россена юкъедаха 200 шу дизара нъахьегама совгIаташ цIица цеха болхлой накъабахара.

Ю. ТЕГАЛОВ.

ЮКЪМОТТИГЕРА ДЕШАШ КЪОАСТАДИР

Шелковской района «Бурунный» комсаш лелаеча совхоза механизаце цеха коммунисташа шоай отчетно-хоржамий собране дийшачун чулоацамга хьежача гуш да цо кертерча даькъе техниках пайда эцара эффективность лакхъярах, партийни влияни чIоагIъярах, планаши социалистически декхараши кхоачашдара бола коммунистий, мугIарерча къахьегамхой бехктокхам лакхбарах болга.

Доклад яьча партбюро секретара Б. Я. Ивашина белгалдаьккхар, партийни организаце хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тIаберзабаь коллективе хьалла болх бар бахьан долаш цехе творчески къахьегара. вIаши гIо дара, доагIар хIаравар шийгара а шай вовкъосташкара а хьадехаш хилийтара эша хьалаш хьадаьлга. Цу духьа хьалхарча ах шера дика хьокхамаш даха аьттув баьнаб коллектива. Мовхьаш дIа юха кхахьара план 143 процент кхоачашъяьй.

Автогаражеи мехмастерскойи коллективаша комсаш кхеечарка хьувкъаз кхебара балхаш чакхдоахача мел эшар лоттаду. Балха тIа а общественни вахаре а шоашкара дика хьокхам гойташ ба коммунисташ механизатораш С. Д. Ивашин, Н. Ф. Крутов, В. А. Рогожин, М. П. Миронов, кхыбараш. Цар дукхача шерашка шоаш къахьегама гIулакхашив дIагойт коммунистически къахьегама ударнийи цIераш шоаш хозахета ца лелаелга.

Докладчика а цул тIехьагIа къамаьлаш даьчар а дийцар партийни организаце цхьаьттагIча пятилетка шоллагIча шера планаши социалистически декхараши кхоачашдара кертгера теркам тIаухийташ хиларах. Коммунистий собранешка каст-каста уйттадора производство тоарца, коммунистий авангардни лоархIам лакхбарца дувзадеина дешаш. ГIулакх цу тайпара хьадда дувцаш хиларо хIара коммуниста новкъостал ду юкъарча балха тIа шийга кхоача дакъа хьакъоастаде. Цу даькъе масала хьалца мегаргйолаш я бIаьстан балхаш дIадоладалалехьа чакхъяьккха хинна йийла партийни собрани. Из хоадам болаш кийчъяр, цига корта бола къамаьлаш хилар бахьан долаш ахкан замалахьа де мел эшарий програма оттайир.

Отчетно - хоржамий собране шоаи къамаьлаш деш алхха дикачох, карагIдаьиначох дийца Iаизар коммунисташ. Цар къайла ца кхухьаш, гучахьа дийцар балха тIа хIанз а нийслуча кхоачамбоацарех.

Цеха механизаторашта юкъе, цу даькъе коммунисташ болчарна юкъе а болаш ба шоай болх санна общественни декхар а кхоачашдеча ледарло гойтараш. Иштта, мелал гойтарах бехк баьккхар собране В. А. Швецовх, Н. Н. Алексеевх, В. А. Филипченковх.

Цеха партбюрой балха тIа лоархIаме моттиг дIалоацаш хиннад мехка а республика а юбилеяшта хетаяь социалистически яхь вIаштIехьъяккхара дешаш. Уж дешаш цо къестадаьд совхоза партконацеи рабочкомацеи цхьана. Хlаьта из гIулакх укхаза хьаддача лостамагIа леладелга вIаштIехьдаьккхад. балха итогаш хан-ханнахьа ю.

Бакъда, коммуниста шофера В. Н. Казанькина ма аллара, яхь лелаеча цхьадола кхоачамбоацараш а нийсденнад. Механизаторий къахьегама къовсама итогаш еча хана цар техниках эффективни пайда эц е эвац теркал лац. Массехана деш дац доагоро-смазочни материалаш, ремонт ира хьахьожадаьр кходарах водителаш морально а материально а белгалбехилта, яхье белгалбаьинараш, тIехьабисараш дIагойтара ледара пайда цIбу гойтара агитацех.

Мастера наладчика Н. В. Грушева аьлар, техниках эффективно пайда эцилга тоадар боккха лоархIам болаш гIулакх да. Цу деша халлазен тIаIерттан тIахьожам лоаттабе беза администраце а партийни организаце а. Нагахьа санна техникана ремонт еча хана из цига лоаттаеш йоаккха ха вайна лоацъе моге цо дикка лакхдерзда экономически хьокхамаш.

Хlаьта ше къамаьл деш коммуниста В. Н. Борискина белгалдаьккхар, коммуниста В. А. Швецова кулгалдеча гIашлоагIеча бригада коллективо хIанз а кхоачашъяьац водителий балха хьалаш тоаделга дIадехаш хьалха собране тIаийца хинна решени, аьнна. Боксашка мух чухьекх, цIеча уголока тхов ладар чуухаш ба. Гараже боагIача тайпара лелабац кхетама болх.

Коммунисташа Ю. Н. Филипченкова, Н. А. Рогожина, Е. Н. Ялдинас теркам тIаээар отчетни юкъа собранешка дуаца уьттадаь дешаш эггара лоархIамегIа дараш хиннадале а цига тIаийль решенеш даим уж кхоачашъе еза ханаши нахи хьадда белгалбоахаш ца хилара. ТIакхо хайра пайда ца луш юсар уж. Ледара болх беш хиннаб технически средствaехи техникахи пайда эцара даькъе администраце гIулакхашта тIахьожам лоаттабара йолчи комиссе херка коммунисташ.

Собрано иштта цIенхаштта дийцар къахьегама дисциплина чIоагIъе еаш, харцахьара цхьанкха хIама лоаргдоаца хьалаш хьаде делаш хиларах.

Е. ФАРНИЕВА.

ЛЕТЧИКАША—ЮРТА БОАХАМА

— Сона хетаргахьа юрта боахаме аггара дукхагIа къахьегарех да тхо, — аьлар Грознески авиаотряда юрта боахама авиаце эскадриле командира Матвиенко Иван Стефановича. — Цу духьа тхога доккха даькъе [illegible] СССР-а Кхачан программа кхоачашъеча. Тха отряда летчикаша, царца цхьана тха эскадрилерчар а шоай гIулакх а лерхIаш [illegible] оборудовани.

ХIинзале а дикка дукха балхаш даьд оаха из кхоачашъеча. Тха эскадриле летчикаша вай Нохч-ГIалгIайчен, [illegible] Хlирийн [illegible] республикашка, Краснодарски Ставропольски крайй, Астра[illegible]

[illegible]

...нарий (ВДНХ) выставка дотон бронзовни медалаш. Хlаьта лиртен правительствас донкха мах баьб Иван Стефановича балха — цунна аннея Къахьегама Цlеча Байракха орден.

— 28 шу да из самолетана юрта боахаме къахьега, — аьлар летчико Бикаев Заурас. — 10 эзар сахьат [illegible]

[illegible]

...авенос, цо ше аггара дукхагIа даьча а лоацаш, самолетишца аггара хьалхара дуга дIаде долалир. Юрта боахама авиаце хьалха даьд аьнна дийца хела хIама дацар из. Звенои летчикаша «Терека», «Брагунский» яхача совхозий кхашка дIадийна дути цIаьнха а ца хиннача тайпара чIоагIа хьийна да.

— Из тхьоашта керда награда хIама дIахо йодача сона а Кхачан программа кхоачашъяра дукхагIа юкъедахьа хьанаргда тхо, кердадараш [illegible], — боах Даренгова.

[illegible]

Ю. ЧАХИЕВ.

ИСТОРЕ ОАГIОШ ЕШАШ

Укх тIехьарча шерашка, къаьстта а даа денош — СССР хьаяь 60 шу, Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу, из шиъ лоIамагIа Россена юкъелха 200 шу дизар — гарга ме тIерт дукхагIа хьашт хул общественностии дукхача газет дешараштеи эрсий халкъацара нохчийн гIалгIайн юкъмоттига истори, гаьнна хьалхагIа деза цорца юкъе лелача гIулакхий традицеш.

Цу цхьанахьана хьагучадаьхар «Маьлха тIера кIаьлаш дагар а даь, цул дIанараш из дуош бисача». Нохчийче Шамала, имамат схьачул тIехьагIа яхай Россена юкъе, хIаьта ГIалгIайчено 1810 шера тIайийцай Россе подданство яьхоья цхьацца болча 60—70 шерашкарча историки гIалеташ.

Шеко йоацаш дола бакъдараш кердадехха эшаш дац, хIаьта я долаш да Нохч-ГIалгIайче шийн лоIамагIа Россена юкъелхарах йолча акта кепатеха ирдаьхача документашта кхы а материал Iотlатохаш доли тешаш.

Халкъий революционни, тIема, къахьегама традицеш, цар доттагIален пошалеи традицеш а санна, массаза а хиннай, хург а я бокихача лоархIаме къахьегамхошта патриотизмаи интернационализмаи уйлаща кхетам баларн гIулакха.

Историгара урокаш лаца йиш хилар хьахьекха Iийнаш Маркс, Энгельс, Ленин. Из мишта де деза кхыбараш Iома а баьб цар. Идеологически къовсам латтача хьалашка исторически Iилма цIера хьалхарча юхьиге латт, хIаьта дIаяхача хапара дукха дешаш — цу къовсамера тIема участок.

Нохч - ГIалгIайчен тахарш ди — из дукъхача бIаьши шерий исторе селхане п. Цудухьа, хьаьккхача цу лакхален тIара мара йиш яц тахинарча ден мах бе и кхоанара ди бIаргаго а.

ХIара патриот шийн Даьхен историца хьашдолаш хилар хила ма доагIара дола хIама да, хIаьта цо, цу исторе новкъостал ду керара зама дикагIа кхетас, Пушкина дешашца аьнча, «дIахе сий дола зама лархIа а карарча заман башха-холача хIамий хаз бе а, сийлехь йоккха кхоане хьалъе».

Дукха бIаьш шераш хьалхагIа деза истори хьадоагIаш къулбаселехьарча славянаша, Римо, Византе, Iарбий дунено. Аье халкъаша Кавказа халкъашца мийча бесса леладаь а цхьацца гIулакхаш леладьад укхаза шоай лераш, меттай, легендаш, предансй белгалонаш юхе а юташ.

Лоамарой вахар готтача чIожешка мел хьуладенна даьлладале а, цигара наькъа тамгаш лоамий босешкен хиний атагIенашкен гIолла голаш а етташ гонахьара племенаши халкъаши дихачахьа, бIарг ма кхоачча долча докихача дунеи чу ихад.

Славянашцара, эрсий халкъацара лоамарой бувзамаш. Кхыча кавказски племенайи халкъийи дараш а санна, дукха бIаьш шераш хьалхагIа деза хьадоагIаш да. XI-ча бIаьшерен событеш юццаш йолча «Лаврентьевски списка» летописа тIа а хьоахадаьд Къулбаседа Кавказа лоамарошцара Руси бувзамаш. Хазараш бохабеш Святослава техача хIамо цу хинашкара лоаман халкъаш кIалхардаьхад хазарен наганетах дIа а ийна фу хадара яхерама, эрсашца дIа-хьа гIуланхаш леладе торо хилийтай цар. Кавказски племенаши юкъарча доацаш Русаца контакташ лелаяра реальни перспективаш хьайийлай.

Хазарски царство йохаяро а иштта гIо даьд Къулбаседа Кавказа эрсий клинш чIоагIъяра а, хIаьта Тмутараканскии княжества хьахиларо — Предкавказья племенаш эрсий халкъа гарга лхара.

Подонья кренашка, Тмутараканскии княжестверча Тамане, эрсий наха гIулакхаш леладьа Кавказа аборигенашца Ростово - Суздальски княжество, шийн шера столица — Ростов-Ярославский а тIехьа, дикка лоархIаме хиннай Предкавказья яхаре. Цигара дIабилла хинниб Малхбоален мехкашцара торговли дегIайоалаяра бонкхача лоархIаме хинна Каспе бода торгови никъ.

Кавказаца дувзадена Московски паччахьалкхено XVI—XVII бIаьшеренашка леладаьча дерригача гIулакхашта юкъе белгалара моттиг дIалоацаш хиннай Къулбаседа Кавказ Грузин, хIаьта XVIII бIаьшере юкъеяхача хана дIайолалу эрсий правительства низ тIехьтIехьа совбаларцен кавказски халкъаш Россена дукхагIа тIидерларцен белгалйоалаш хинна эрсий - лоамарой бувзамий лоархIаме этап.

Эрсий - кавказски юкъмоттиг тохкаш волча саго теркал ца де йиш яц Кавказа халкъаш исторически арене каст-каста цхьана дIаийтта хилар.

Масала, Петербурге, Елизавета паччахьалкхен цIагIа, Россена юкъебхара хьакъехьа переговораш льй хIирийи гIалгIайи старшинаша, тифлиски митрополит Афанасий, князь Максеев керте а волаш хиннача Малхбоален Грузе паччахьа Ираклий II-чуи уполномоченнеша. Грузе виналаша дийхад бIаьши шераш хьалхагIа деза хьабоагIача шоай моастагIаша — шахски Персеи султански Турцеи — чухехкаши хIалакбеши бола шоай мохк лорабелга. «Российски престоло аьнар даим шоаш тешшаме кхоачашдергхиларах доли а луш».

ГIалгIайче эрсий правительстваца гIулакх доагIаш хинна хилар гуш да халкъа устни предансшнара а. Теркалде доагIаш да Тутаев Албаста, шийн халкъа быти исторически предансши дика йовзаш хинначун, запискаш. Этнографически заметкашка цо яздаьд, гIалгIаша «къамаьлаца договор даьд Елизаветаца» аьнна.

ГIалгIай халкъа предансшка каст-каста хьоахаю ЕлизаветаI. Петр I-чун йийн цIи, хIаьта цо а хьа ма хьонхий уж бувзамаш гаьнна хьалхагIа деза хьадоагIаш долга. Беков Тембота, шийн халкъа истори дика довзаш хинначо, даьча тешалагIа, Елизаветаца переговораш льй гIалгIай общества виналаша Россе подданстве шоаш дIачуяцарен лоаллахарча феодалаша деча ниллашта кIалхара бахарен хьакъехьа.

1761 шу юкъедахача хана, — яздьд Бекова. —цу переговорашка дакъа лаьцад халкъа депутаташа Долтиев Тотарча, Мальсигов Гайте, Хашагульгов Чоманъа.

А. Тутаевеи Т. Бековеи дIадаьлача предансй чулоацам бакъбу паччахьалкхен архиваша дадача документаша а. Эггара хьалха цудухьа а уж мах болаш а. Укхаза белгалдаьлача мегаргда «Россеца дукхагIа оагIуп болаш хиларах» тарра, хIирашкей гIалгIашкей керасташ и дилийтар вIашагIъелла хиннача духовни комиссе гIулакхаш.

«ДIабаьнна кераста ди юха оттабир духьа 1744 шера Российски правительства тернайбаьб хIирийи гIалгIайи, с хIирийн Киштинни, — яхаш язду академика Буткова, — цу комиссе начальникалла вахийтар Пахомий».

1745 шера ахкаш юххье, архимандрит Пахомий керте а волаш йола духовни комиссе ГIизлаьре чIоагIъеннай, цхьа ха яьппачул тIехьагIа цуи керттера резиденци Моздоке хиннай: ХIирашкахьа Куртатински чIожеи Ангушта юххеи шийн «подворье» а хиннай цуи.

Цу комиссе балха мел лоархIам беш хиннаб хоаргда, доал деш хиннача сената цо даьнихачо аллха хьалхарча кхаь шера цуи гIуланхех дола дош вурийттаза дийца хиларах. Цунца цхьана теркалдеиза даргдац, цун гIуланхашна хьожаш кхыча мехкашцарча гIулакхий коллеги а кхыйола ведомстваш а хинна хилар.

Кераста ди тIаэцийта лоамарой бухсоццаш лаьрхIача лоадам болаш хиннабац. Масала, Д. Лавровна гучадаьнначох, «21 шера ХIирашкахьеи ГIалгIашкахьеи тIаэцийтаб (кераста ди — Ш. Д.) — 2142 сагага, царех гIалгIай — 820 саг».

Динах тешарга диллача, быта, боахама пахара дукхача кхыча доакъошка а санна, юкъара хIамаш дукха хиннад гIалгIайн цар малхбуаехьарча лоалахой хIирийи, цхьадолча кхыча лоаман халкъий а санна. XVIII бIаьшерене дукхагIа язычестваагахьа оаш хиннад цар, цудухьа дукхагIча даькъе шоай ширача даьлашта корта бийттаб.

Лакхе йийцача комиссе гIулакхашка хьожаш хиннача историкаша яхийта ма йоагIара уйла тIаяхийтац. тхона хетачох, сага вахара массе а сфере ди бокихача лоархIаме хинна хилара. Комиссе гIулакхаш, бонкъалдар аьлча, прогрессивни лоархIам болаш хиннад, из вIашагIъелларшиш дийрхIар кхыдер дале а. Цо гIо даьд лоаман нахха общественни бIарг вIашагIккхотара, эрсий халкъанара цар бувзамаш таргдахаран чIоагIдаларан Шеко йоацаш цуна карагIдаьнна дика хIама да гIалгIайи хIирийи старшинаш ГIизлаьрерча эрсий моттигерча IанделашцеI Петербургерча правительствени органашцеи айхагIа а хьинаргIа а контакташ оттаяр. Духьал цун гIонцеи новкъосталцеи торо хиннай лоаман халкъашкара ухийтача виналий столице баха а Россе паччахьалкхен деятелашна тIаацийта а.

Духовни комиссе гIулакхаша гIо даьд лоамарой беркатеча шаьрача лаьттанка баха тоншабе лоамашкара Iоъарабахара. 1762 шера и тIехьа укхо арадаьнихад сенато «Киштинцашш хIирийн», кхыдола лоаман халкъаш а шаьрача моттигашка баха тоншабара хьакъехьа, бакъда, шиггоча белгалдаьккхад, ма дарра аьлча, практически лоархIам болаш ца хиннар: «кераста ди тIаэца лопраш».

Цу комиссе инициативагIа хIирий, гIалгIай, кхыча лоамарой бераша дешийта йиллай Кавказе эггара хьалхара школа. хIаьта 1764 шера 27 сентябре лакхе чIоагIъяьй «Моздоке къаьстта школа хьеллараx» йола кхыча мехкашцарча гIулакхий коллеге доклад а. Школера дешар мах тела ца белаш хиннад, дешархой лелабе а ахча хьежадаьд.

Крис цхьайола гIойленаш а юкъейоалайир обмени торговлин дегIайоалаяра, лаьттан ченошкарча рузкъаита Iилмаш тохкамаш дара тIадерзадь гIулакхаш чакхдоахар.

Комиссе цхьаболча члений теркам тIаузар исторически памятникаша и. Масала, аггара хьалха 1747 шера цуи болхлочо П. Б. Бибирюлева хоам баьб, Шолжа гаьна доаццаш, хIанзарча Плыле-къонгий - Юрта йистте дагIоча памятниках лаьца. Ювцаш яр тIехьагIа дукхача историкаша тийхка «ВоргIа каш» яха мавзолей л.

Петербурге гIалгIай старшинай хинца переговораш юха а хьоахаеш хилча теркалде доагIа архимандрита Григоре. Пахомиягара дакъа хьаийцачо, яьхар: «киштиницашка (ЖIайраха чIожe баьхарашка) 1757 шера а тIехьа дув баийтаб Россена тешаме хургба аьнна».

Тутаева, Бекова, Григоре яьхар бакъду дипломатически документо а. Шоашта юкъера бувзамаш чIоагIдара тIаберзабаь лоаман халкъийн эрсий правительстваи оагIонгахьара баьнкха моллагIа гIа 1739 шера Россенеи Турценеи юкъе яь хинна Белградски машара трактат толхар санна лоархIаш хиннаб османски Турце.

Турце цхьан демарша кхыча мехкашцарча гIулакхий коллеге кулгалхоша графа Паниней князя Голицыней Константинополерча эрсий резидентага Обресковгеи дешаш леладе тешам беннача Левашовгеи дIалехьийтай Екатерина II-чо ше кулг яздаь хинна рескрипт.

Турцеца переговораш еча хана хьалхле лелиеш хиннача цу документа тIа йоахар: «Укхазара черсий доазонаш къоастадеча хана натуральни гIай хила мегаргдолаш да лоамара Iо Тирка чу доагIа, цхьан оагIорахьа черсий баха цIенош хинна ца Iеш, лоамаха ахаш а долаш дола Курп яхе хий. Хlаьта вокхаагIорагьа найна поддании болча ноачнии гIумкийи кхашш цIеношш да, хIаьта Курпал лохехьа, Терка йистеда Iо наьна подданных болба гребенской назаний цIенош дагIа».

Укхаза, Курпаев малхбоалехьо, гIалгIай юрташ Инарькъе, Къасним, Гойтисво, Эльмарунова яр. Долакоа нохчий бахар. хIаьта Гушка-Юрта — гIумкий. Царна гаьна боацаш бодар «эрсии никъ» олаш хинна хиларах бовлаш бола Военно - Грузински никъ.

ГIалгIай шоай лоIамагIа Российски паччахьалкхена юкъебахача наха дола доши дуццана хана хетараш цхьатара да исторически лелеесхи социальни принадлежностахи хетараш бе-бе волча авторий. Царех ла ши академик, цаI — Гюльденштедт — цу исторически момента доакъашхо а теш а хиннаб. ХIаьта шоллагIвар — П. Г. Бутков — XVIII-гIа бIаьшере чакхйоалаш къона эпсар волча хана дIаволавеннае Кавказе гIулакх де, тIехьагIо Кавказерча главнокомандующе канцелярена кулгалдеш хиннав, цига цул култех чакхдийннад лоархIаме мел дола документаш.

Теркалъе мегаргйолаш я цхьаьнха белгалара ши факт. Хьалхарча пролетарски революце шерашка, хIаьта цул тIехьагIа реакце шерашка а, прогрессивни мел долча хIаманна духьала царизмо нъяза низаш тIалоаттадаьча хьалашка, лоамарошна кхетадора шоаш Российски паччахьалкхенах дIахаза йиш йоаца дакъа долга. Масала, Паччахьалкхен думага шоаш яхьийтача петице тIа гIалгIай виналаша яздора, шоаш «герза низаца» дIатехадац Россех, тхоай лоIамагIа юкъедахад цунна, яхаш.

Карара бIаьшере хьайолаеннача юххье лоаман наьха интеллигенце хьуладаь кепаетташ Париже арадоахар «Мусульманин» яха журнал. Цун оагIош тIа, «ГIалгIачун оаз», «ГIалгIай га доакххаш» яхача статьяш тIа йоазар, гIалгIай эрсий паччахьалкхена юкъебахар 1770 шера. «Уж вIаннха а хиннабац Шамалах дIакхийттай».

XVIII-ча бIаьшеренах кхоалагIа дакъа ха йисача хана Центральни Малхбоалеи Кавказаца оагIув хиннараш: Грузи 1783-чей Нохчийче 1781-чей шерашка, ГIалгIайче 1770-чей ХIирийче 1774-чей шерашка шоай лоIамагIа яхай Российски паччахьалкхена юкъе. шоай кхел даим сийлахь - доккхача эрсий халкъа кхелаца йийза а йийза.

Къахьегача наьха цхьоагIо цIаккха йохарг а йоацаш чIоагIъеннай бIаьш шерашка цар лоаттабаьча къовсаме, революце шерашка котало яккхара аггара чIоагIагIа гIо даьрех наI из дар. Октябра замалахьа, Советски Социалистически Республикай Союза бIарг ма кхоачча йолча аренашка дахача деррига халкъий гони марса тIалатта анак болхлойи ахархойи цхьоагIон эмблема. Къахьегача наьха доттагIален вошален эмблема а хинна дIаэттача хана, керда бокхагIа чулоацам болаш хилар из цхьоагIо.

Ш. ДАХКИЛЬГОВ
краевед

Шийн отрасле мовхьаш дIахьа кхахьара эггара а ниакъалагIа йола моттиг дIалоац Кемеровски машинаькъа Новокузнецки отделене. Цуи станцера мехка бе-беча мийнге дIайолх кIор, метал, машинаш, хьу тIайола тIехйоккхий составаш, цига хьатIаух Къулбехьен Кузбасса шахташтеи заводаштеи эша мовхьаш, халкъа массаза эша товараш тIадола поездаш.

Хьалхарча ах шера машинаькъахоша дикка тIехкхоачашйир мовхьаш дIахьа кхахьара план. ДIаяхьний тар планал кхы тIа совгIа ах миллион тонн совгIа кир, дIайигай кIор тIабетта 394 тIехьеза-состав, кхоьй 7 миллион киловатт-сахьат гаргга электроэнерги, 395 тонн дизельни доагор.

СУРТА ТIА: Кемеровски машинаькъа Новокузнецки отделене доккхал деш бола транспорта заслуженни балхахой (аьрдехьара аьттехьа) — Новокузнецк - Сортировочный яхача станце йоккхагIйола приемосдатчик Н. В. Попова, Междуреченски яхача станце дежурни О. Н. Хлебникова, Новокузнецки пассажирски вагонни депо слесарь С. С. Погорелов, наькъа Новокузнецки отделене начальник А. Н. Клепиков, наькъа дистанце наькъий мастер М. М. Калякин, пассажирски поезда начальник М. М. Отканова, сигнализацеи бувзамеи дистанце монтер Н. Н. Кутеркин.

А. КУЗЯРИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Хьалхалаттача бригада толамаш

Тха заводе болх беш я 22 комплексни бригада. Сона ловргдар царех цхьанне дувца. Из коллектив къахьегаш я слесарно - механически цехе. Цунна кулгалдеш я коммунист, бригадир Юриченко Галина Федоровна. ЦИТО яха хьастамаш, Склифасовске хьастамаш, 150-и 200-и миллиметр йола пинцеташ, кхыйола инструменташ я бригада коллективо хьаеш ераш. БоагIача боарамагIа болх байт коллективага. Балха моттигаш вIаши хувца а хоаш къахьесаю хилча мара вIаштIехьдаргдац планови заданеш кхоачашъе. Атта гIулакх дац из. Балха тIа тIехьара хьахулаш дар дукхагIа хилийтара бехктокхам лакхбар, смежни профессеш карайзаар — из да коллективо хIанз кхоачашдеш дола шоай керттера декхар. ВорхI сагах латт бригада. [illegible] шоай гIулакхах дог даццаш болх бу массане а, хIара бехта кхоачашду шоай социалистически декхараш. Яхь хьалхалаттарех ба токарь-револьверщик Мезенина Валентина, Марков Владимир — халкъа депутатий городской Совета депутат, Чечета Татьяна — фрезеровщик, Маркова Людмила — токарь-револьверщик, «Знак Почета» яха орден долаш, кхыбараш. Даккха хьокхамаш гойтарал боагIа цхьа дIадолча юха ца ераеш дика хул технически тIахьожама отделага цар дIачулуш йола продукци.

Коллективо къахьега баьхка къонабараш юкъьанца дена кхоач хьехамчий доахахьа. Цар Iомаю царна къахьегаме хьалха латта принцип хьевамаш, балха ханах биллагIа пайда эца Iомаду, дIайоваийт шоай дикагIа йола традицеш.

Дика хоадуш йола социальни эффект лу къахьегам бригадни формагIа вIаштIехьбаккхаро. Коллективо къахьегаро йиш хулийт бригада хIара болхлочун творчески торонаш ма могга дикагIа гучаяха, производства нийса эла да ше йолча хIара саго кхетадергдола хьалаш вIаштIехьдоах, дегIайоаьчаво коллективнам, вIаши гIо новкъостал дар.

Дика къахьегарал совгIа дика салаIа а хоа бригада болхлоша. Саг воагIача водача шийнахьа хьенай еррига коллектив — Муслимов Михаил, Никитина Татьяна бола. Шийн наьнас станоки тIа дика къахьегаш санна бIухе ю шийн декхараш дика кхоачашдар доша лоаца баьккхар Мезенина Валентинай вой Советски Эскаре наькъанхьа шоаш бахача хана.

Н. БОРИСОВ.
Гудермесски «Мединструмент» завода болхло.

Кхоачашдаьр каьхата тIа мара дац

Нагахь санна моллагIа шаI Сунженски районa «Победа» цIе йолчу колхозе доккха зулам де, боахама бIаьш эзараш сомий заьха зе де дага хилча, цу тайпанчa балха даьна кхы дикагIа дагадоха хIама дацар ППС — ялат цхьалхадоаккха пункт — хIана ше йолча тайпара эксплуатаце дIаяларал. Кхетале хала да, брак йола миллион гаргача сома мехa объект хьаэцара акт чIоагIъеча хана колхоза правленена дага фу хиннад. Шиина оагIорахьара бехктокхамеча гIулакхаш тIара нах фу лаьрхIа хиннаб цу актана кулгаш яздеча хана? Юххера а, цу хьашт доацача гIулакхи юкъе хIана гIертаьц юрта боахама управлени, капитальни гIишлош яра отдела специалисташ?

Хьалхара дар — хьалха, тIехьара дар — тIехьа а дувцаш, шо-шоай аргIагIа дувцаргда вай ер. Геттара оксаре болх бе белаш йола ППС хьалъяьй «Чечингколхозстрой» яхача объединене Сунженски ПМК-ас «Победа» яхача колхозе. «Семпром» яхача объединенена чуйодаш я «Победа» колхоз. ХIаьта цазамо йолча объединенена низ боли пункташ еза фу кийде.

ТIаккха, кийча объект болх бе йоланзйита йиш йоацаш ма йий кхоачашданза диса дукха хIамаш хиларах а балха тIа брак нийсъяйита хиларах а. Къаьстта укх шера чIоагIагIа эш боахамашта фуна лаьрхIа ялат кийчделга: ахка тIаьда летт, хIаьта тIаьда ялат дIоах ца долийташ, ца талхийташ кIалхара даьккха хала да. ППС-е ялат доккъалеш лаьрхIа сушилкаш я, ялат дIаоттадаь лоаттаду складаш я. ХIаьта а, цу дерригача беркатах пайда эца йиш йолаш яц «Победа» колхоз дуккьал каьхата тIа, проекта тIа иэ диса хиларах.

Фуна лаьрхIа ялат дIачуйиде, цхьалхадаькка, цул тIехьагIа отходаш а ялат а с складашка дIаоттаде деза, е потребителашта дIададаьйита деза. ППС хьазцаш хиннача комиссе членашa гIишлонхошта мел гешт даьдале а, тараз мукъагIа дIаоттаделга хьадехта дезаш бар уж. Из ца хилча-м вIалла болх бе а ниш мичай. Дийхадац Тараза меттел бетон чухьакха сангар йоалл.

Шоваткъе иттанел кIезигагIа ноадаш вентилятораш оттае еза фо детта, хIаьта оттаяьраш йиъ мара яц. Бакъдар аьлча, хIана укх сахьата эшаш яц уж: хIана аьлча бетонах ль желобаш цхьацайолча моттигашка сага ког дIатIоттаце а оттаний йойлх. Кхыметтел вIалла специалист воацача сага а гургдолаш да чаркхал вай бувцар боацилга — гIуми цаьа бахьан кIарп.

Цу желобаш тIа ардакхех ль шиташ яда хийра льнинача гIолла араухаш ялат я долаш, цулухьа цо фо чудоргIоргдоацаш дIанюкъ ерргга моттигаш. Нагахьа санна шинташ айххийта ардакхаш вIашка а уттаеш хьайча, ялат желобашка ухаргдац, цхьабакъда, тIаннха-м фо а дац кхы даха моттиг йолаш. Нагахьа санна шийсагIа дар дойя, желобаш тIа ардакхех ль шиташ ца а йохкаш, фо чакхдувлийтаргдолеп чура ялат Iоухийтаргдоацеп устройство йилла еза.

Колхозхоша аттагIа ду из хIама: складаш яьсса ца литтийтар дукха желобаш тIа жагIа боассаду.

Е проекта тIа гIалат дий я хац, е гIишлонхоша чертежаш хаприэхья бийшаьйий а хац, цхьабакъда, хIанзарча грузовой машинех цхьакха а дIачуйовлалургйолаш яц склад. Колхозхоша йоах, нaIараш погрузчикашта лаьрхIа хила мег, тIаккха автомашинаш складе де хIама дац. Цул тIехьагIа хьежача гучадоълар погрузчикаш а цхьаина наIарах чу-ара йоалургйоацаш хилар.

Колхозерча ялата пункташка выгрузной бункер оалаш дика устройство я. Ялат цIендаьчул тIехьагIа транспортераца цу бункер чу дIачулу, тIаккха автомашин хьатIайоагIа, оператора ногIар хьаделл, шин-кхаь минута кузов хьалъюз. Цу тайпара устройство-м ППС-е а яьй, цхьабакъда, вира поргдилг мара цу чура хьал-м юзалургьяц. Автомашин-м хац сона, кхыметтел тракторна лафет а йохалургьлц бункера дIатIа.

Дукха ха яьккхар оаха — ППС заведующе М. А. Мочиевец, агронома - семеноводa Г. М. Зайцевец, аз пункта территоре тIа гIолла дIаюха ухаш лелаш. Цу хана чIоагIа цецвийлар со зулам лархIа мегаргдолаш во гIишлонхоша баьча балхах а ишта кхы кIезигагIа доацаш зулам лархIа мегаргдолаш брак йолга ховшиге а из объект хьайийцача колхоза кулгалхоца царна даьча гештах а.

Ялат цIендy машинаш латт цхьан цехе. Колхозхоша йоахар, нагахьа санна цар ниаш хурца деларгхано, цхьайола машинаш хьалха еларгья. Лаьрххіа баьккхача кIоага чу доагора емкость оттае «бийбеннаб» гIишлонхой, хIаьта колхозхоший пуина меттел чаркхаш тIа улла цистерна йоаланьй.

ХIаьта гIирса дикал-м вIалла юнь ашаш а яц. Массехнахьа гIолла ладар чуух складашка, дукха ха йоацаш хьайкхача мохо кхесса дIалхийтай тугтехача санна цхьа бахьан дIатIалотаьь хиина склада лабилг. ППС шеррача кое асфальт йиллай, цхьабинъда, аьашт дар ала мегаргдолаш во баьб болх. ДIайхача дийнахьа асфальтах «хьелаиллалица» Iочуух машин, автопогрузчика кIал ардакхаш ехьа еза, ца ехке, рамигa кхаччалие Iочу я яха йовлийсаргйолаш я из.

ХIаьта а, цазамо баь гIурт колхоза кулгалхоша хьайбац аьлча тийшаваццар со парткома секретараца Х. Амриеца, колхоза председателца Н. Т. Чеботаревца къамаьл хилалца. Деррига а бакъ да, хьайцай объект. ХIана ийцай? Хьан бокъо еннай? Шаккхе я кулгалхо бехказа нувлар, тха кара хIама долаш дац деррига а яхаш. «Семпром» яхача объединене кулгалхошкахьара низ тIабенабор шоаштa ала а дага болаш.

ХIаьта хIаране ши-шийна хьалхара дала дела жоп муча гIоргда? «Кулгалхоех тешам хилар, — аьнинд Л. И. Брежнева КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленуме, — царгара доагIар дизза хьадехари цар гIулакхаш лаьрхIа теркалдари, инициатива хоастаяр а цуица цхьана тIадиллача гIулакхи хьалхара хIаране бехктокхам айбар а» — ишта да парте политика маIан. ТIаккха майски Пленуме кIезига ца йийцача боахама экономически чIоагIъяра фу де деза? ППС болх бе йолаялийтар-м, колхозхошта хетачох, хIанзалца цунга дахачох ах миссел-м кхы а дIатIадахийта эза деяй. ХIаьта из дала дезаргдар колхоз а я.

Ишта мара кхы дош ца хеташ. ишта мара кхы оалаш хIама а доацаш харцахьен бакъахьен миллионаш йоае бокъо мича еннай цхьанна а кулгалхочоа, цхьанна а колхоза правленена. Цу даькъе «Победа» яхача колхоза правленена а. Боахам ешта а хьелабаллалца декхарийла баха ба.

А. ЗИМАРИН.

ЦIагIа къахьегар — пайдане гIулакх

Цхьа шун ах шуи гаргга мара дац город Грозне цIагIа къахьегара йола комбинат вIашагIъелла. Ханага диллача из боккха юкъ яц. Цхьабакъда цу доацача хана комбината болхлошта карагIдийна къахьегама толамаш дог гIоздоахаш да. Хьалха дIалхача хана предприятешкеи организацешкеи къахьегаш ца хинна пенсионераш, дукха бериш дола ноаной, инвалидаш балха дIаниййбе вIашгIехьдаьннад из нерда предприяти болх бе ноламийтарах. ХIанз укх сахьате 800 гаргга саг ва укхаза къахьегаш. Дуккхал Грознел совгIа цу комбината чуноатIаш йола участкаш цецаш Грозненски, Шалински, Ножай - Юртовски, Советски районашка, кхычахьа дIаш[illegible]. Кастаниха Наурановски [illegible] районашка хьаелла лерхIаш я [illegible] тегеи участкаш.

— Парте XXVI съезда решенеш тIа [illegible] да мы [illegible] цIагIа къахьегилга [illegible] дезаш хилар, — йоах комбината директора Магомадов Лечa Даккевича. Цу постановагIа дуккьал болх бу оаза. Тхо [illegible] [illegible] бариш [illegible] дегIанхуил оаза производство. ХIанз укх сахьате тха комбинате болх беш я [illegible] декоративни кIув [illegible] ду, [illegible] [illegible] участкаш. [illegible]

[illegible]

Ше укх шера тIанйцача декхарех дика лоархIаеш хьайоагIа комбината коллектив. Дерригача технико-экономически хьокхамий дIабахача ворхI бетта план дикна тIехкоачашъяьй цо. Пачхахьалкхен планагIа лаьрдIачул совгIа арахийцай 180 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци, маьхала яьккхай 177 эзар сом мах бола товарни продукци. Белгалдаккха дезаш да комбинат болх бе йолаелча дена укхаза арахийша продукци потребителаша бран яь юха а ца ерзаяр. Укх шера хьалхарчен шоллагIчен квартале вIашттa шозза Ленински районерча промышленни предприятешта юкъо ивринача яьхе призовой моттигаш а хьаккаеш, цунна енний КПСС райкомеи райисполкомеи карара нара тела ЦIе байракх.

— Мишта хургда-теш цхьайтталагIча пятилетка дIахорча шерашка цIагIа къахьегара комбинат дегIаахар? — хьаттар из Леча Даккевичага.

— ХIанз укх сахьате тха комбинате къахьегаш вар 800 гаргга болдло мара воаначa, пятилетка чакхнояча хана шн [illegible] чухьнакха [illegible] болдло хургва комбинате болх беш, — аьлар цо. Цунна дувздоина ира [illegible] цIагIа [illegible] пункташ [illegible] [illegible]

[illegible]

Шиа гIа къахьегара комбинат [illegible]

[illegible]

зам болча дешара заведенешка заочно деша бахара нийчо еши бараш а. Царех ба Кунтаева Лида, Казбекова Зухра, Сугаипова Алмани, Автаева Кистама, Автаева Сина, Ювшаева Майса, Кунтаева Марха, кхы дукхабараш а.

Арахеца продукци дукхагIа хилийтарал совгIа цун ассортимент шеръяра а чIоагIа къовсам лоаттабу комбината болхлоша. ХIанз укх сахьате вурийтта ассортиментах йола изделеш арахец унхаза. Дуккьал укх шера комбинате нерла арахеца доладаьд пстангаш, берашта дола диъ тайпара баранъаш чах еш йола сувенираш, массехи трикотажни издели. хIанз арахеца доладеш да меттаашта тIатувса дега дола кисеш. Комбината ерригa продукци инзаргоша чIоагIа хоатташи дика дIаоцаш я.

ЦIагIа къахьегара комбината болхлой производственни хьокхамаш кхы а дикагIа вила йиш яр, нагахьа санна царна ма иша бийдал лоатайоре. Из кхоачамболлиш яц моттигерча промышленность министерстве. Цулуха предприятие кулгалхоша нерда терон [illegible] предприяте коллектив болх бетта-ча боарамагIа дIабахийтара. Тайп-тайпарча предприятешца, организацешца договораш я цар отходаш хьахарчиолаш. [illegible]

[illegible]

В. КОСТОВ.

Доазол дехьара

ГДР. Советски Союза лаьрхIа хьадаь цхьаьха в цхьа кема хи тIа даьккхад Росток[illegible]ча кемашдераша. Керда йиъ палуба йола «хи тIа гIолла лела отель» 360 пассажир дIа-хьа ийгара лаьрхIа я.

СУРТА ТIА: «Александр Грибоедов» яха додача хи тIа гIолла лела керда лайнер.

АДН—ТАСС сурт.

Малийски зарисовкаш

ЖУРНАЛА ХЬАЛХАРА НОМЕР

Малийски столице Бамако кепатеха ираьяннай халкъа образоване министерства педагогически Iилма-тохкама института меттай лаборатори эрсий метта сецкие кепатоха кийчъяь «Малера эрсий мотт» яхача журнала эггар хьалхара номер. Эрсий мотт хьехарашта е Iомаберашта лаьрхIа да журнал. хIаьта ужжаморгаш Мале кIезига а [illegible]. Алхха Бамакорча лакхерча боарамерча школа эрсий меттеи литературан отделене кийч а баь, хIанз столице а провинце а болх беш ба эрсий мотт хьеха 100 совгIа преподавателаш. Укх шера мехка лицей берригача дешар хоь кхоь даькъак шин даькъо цоашта шоллагIа кхыча мехка мотт а лаьрхIа хержаб эрсий мотт.

Журнала хьалхара номер деаача шин денна хетаь я: СССР хьаь 60 шу дизаран Мале эрсий мотт хьеха болабаь 20 шу дизаран.

•

ХАЛКЪА ИСКУССТВА ФЕСТИВАЛЬ

Цу событена кийчбеннаб берригa мохк. ХIаьта «Омниспор» яхача столични стадионе Мале ворхIлагIча артистически биеннале хьаеллар деладеча метте Сегу, Мопти, Томбукту, республика кхачга районий делегацеша шоай дикагIа йола номераш гайтача хана моллагIча аритела а хайра, мехка лахача халкъий традиционни искусство йиш ца ялийтарен дегIайоалярен мел бокхa лоархIам бу.

ЧIоагIа дика спектакль хьайийлар бераша. Африкански халкъий мукъамца чакхъьеккхар цар Iелаьмате чIоагIа белам тIаIоргболаш оттаь спортивно - хореографически композици.

ЧIоагIа сакъердало, лийташ дола сурт бIаргaдайра аритлашта. Программина кийчдийр Мале халкъий [illegible], [illegible] бaгара йоагIа [illegible] творчество. Халкъа [illegible] [illegible] Наймеро [illegible]. Масанна и деладар Кулликорo [illegible] Къаьстта шоай тайпара хоай, тайпа халкар гайтар Габоча мехкарша. [illegible] [illegible] [illegible]

10 дийнахьа хилар [illegible] [illegible] цIен.

Виктор ОНУЧКО,
АПН корр.

Бамако.

Бlаргадайначо деш дола тешал

Диктатуро вийна 100 эзар саг

Гватемальски журналистка Марта де Кастельграндес шоай мехка халкъо паргIато бахьан долаш лоаттабеча къовсамах дувц.

Доккхий хатараш хилар гватемальцашта 1954 шера июнь чакхбоалаш, тха халкъа дукхьала американски империализмо гуччахьара агресси йолаьча хана. Цу хана Гватемале хиннача США посола Джон Перифоя «рекомендацегIа» отставке вахийта валанзар тха конституционни президент Хакобо Арбенс — «Халкъа салте», даймехкахоша цунах оалаш ма хиллара. Из даьдецаре гватемальски столице бахача маьршача нaха американски самолетий бомбашта кIал боара ихерам тIабессабар.

Ишта тха халкъах латаш яр ЦРУ-с цун гватемальски хулло Кастильо Армасен кулгалдеш хиннача ваемнкий бандаш а. Уж хьаллоацар Гондурасеи Никарагуаи цу хана хиннача диктаторски режимаша, цар ког-гIортолга йора Гватемале лоархIаш волча Эскипульски Черни Христа дин байракха кIал а этта латаш хиннач цун храмах шийна казарма льчеи наемни бIун «крестови поход» даькъала лыча католически духовенства лакхерча гIозарий ноакъосталах.

Шай бухьага кхаьчай антикоммунистически антисоветски истери. Мехка меттел, континенте а эгIазлои меттIаьлеш дувца баьлар гватемальски революцехи ший даьхо нхычарех тайша хIама доацаш дегIакхуала гIертар мара кхы «бехк» боацача Арбенсах шийхи. «Гватемала — во хьонхам», «Гватемала — полушарена бола кхерам» — Iехар аьттехьарча латиноамерикански газетий заголовкаш.

ХIанз дика хоаш да, тийшача балхаца яьча кIийлено Арбенс дIаваькхалга. Арбенсаца, революцеца дар халкъ, кийча дар шин баьчча а цун гIулакх а лораде. Тхо массава а дукхьала отта гIерташ вар «Къам мукъадаккхара тIезьара болам» оалаш болчуцарча контрреволюционерашца. Болхлой — вицлургвоацача тха баьччо Виктор Мануэль Гутьеррес кулгалдеш хиннача Гватемала къахьегамхой Едини конфедерацие членаш. Леонардо Кастильо Флорес керте лаьттача Къамах ахархой конфедерацера ахархой, тхо а, тхоай клубе цул а дешна тхоаш тIом бо дIадохийтаргда яхаш хьежаш даьтIа натирхой, — массава а лата кийча вар. Цхьабакъда, тхона герз дацар.

Арбенс отставке ваьвар — на хетарахьа, са къонала дагадоагIарех эггара хьалгIа дола хIама дар. ДагадоагIа сона дог делхаш ниэ ца кхоачаши эттача хих дизза хаяща доттагIий бIаргаш. ДагабоагIа сона Уберто Альварадо, поат Отто Рене Кастильо — тха группера эггара къонагIа вар, Октавио Рейес, Уго Варрнос Клей, Бернардо Лемус, Карлос Энрике Сентено. Гватемала тIа сабелгало лыча сога буваца йиш хургйолаш бола дукха а дукха а кхыбараш.

Цу сарахьа тхоца вар Че Гевара. ДагавоагIа сона из шийн си баьлла хIамаш чуйоахкаю тIормиг а тIехьа «мате» яха традиционни латиноамерикански чай мелар цо, хьашт долча минуте кийча вар из лаькъа аравала. Американски авиаце города бомбаш чуйийтта уж итте а дин бийсси даьккхар оаха тхоай клубе Iеш. Низ боацаш тха бIаргех кхача хIх кхы вIалла ха а ялалехьа хьахилар агрессора духьалара эгIазло, олигархеией американски империализмаций къовсам лоаттабе мегаргдолаш йола организаци а яь тхо кхотадаь низ.

Са мехка хьаьръяьнна контрреволюци лелаш даьккхача тхъаь итт гаргтача шера лакхбеннаб гватемальций сакхетам. Революционни процесс юхалостаюлургйолаш яц. Турпалий цIий тIамийхкача эгIазала гино хIанз эIырг тохаш латт. Гватемала тахапара халкъ — из халкъ тIемахо да. Тхо тешац реакционни режимо гера нарайицача халкъа къовсам бужабар духьа хьанхайнадеш долча е хоржамех а, е переворотех а, е амнистех а. Тхо теш нахьа, эггара хьалхарча аргIанна мехна бахача нахах 53 процент болча тхоай вежарий-индейций революционни тIемах. Эггара къизагIча тайпара низаш дой и, оIарча юртош хIаланьяь иле а, гватемальски халкъо котало йоаккхаргьи.

БIаь эзар саг вийна Гватемале американски империализма интересаш ноласлча дена тха мехка йоаллача террора шерашка политически бахьанаш а лаьрхIа. Деррига дунен Мащара Совето халкъаш тIахьнхад дукха бала лайнача са даьхеи патриотий къовсамца солидарность деладара. ХIаьта Iа а, [illegible] [illegible] дешар, [illegible] цу [illegible] хIамайи гватемальски халкъа турпаллен! Тха къовсамнарча солидарносто гартейоллаш едаш бIаьсти йола мохь, гватемалаш оалаш ма дарра, даьI низаш гIазатта мохк мукъабаргболаш йола ха!

(АПН).

ЛЕРХIАР—ЭКОНОМИКА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЛАКХЪЯР

[illegible]

(АПН).

Дуне цхьан кIипагIа

КОСМОС МАЬРША ХИЛИЙТАР ДУХЬА

Укх кIиран лоархIаме событи — космически аре маьршача гIулакхашта тахкаран пайда эцаран Вене еш йола ООН шоллагIа конференци. Цун балха юкъе дакъа лоац 117 мехкарча, цу даькъе СССР-рча а, эзар гаргача делегато.

Дерригдунен форума доакъашхоша чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева яхьийтача моаршала посланега. Шерра кхеталеши бернол оалаш тIанийцар конференцех бухкоцаш хургдараша машар чIоагIбара, вIаши дагара дарий кхетадарен цхьана гIулакхаш леладарен гIулакхе, вай планетерча берригача нахьа ираза духьа космос нарaвраача дIахо прогресс яра гIо дарга догдоахаш послане тIа аьнна дешаш.

Венски конференци гулъеннай адамий исторе чухь эггара хьалха Советски Союзе 1957 шера 4 октябре Лаьтан искусственни спутник сигала яхийтарна хьаелланнача космически заман тхъаь пхиъ шу дуазча шера. Космос Iомаяран нарaвраярен даькъе карагIдийннача доккхийча хIамаех хьалдиза да дIадаха тхъаь пхиъ шу. IаIамате бокхa гIа баьккхаб эггара хьалхарча искусственни спутникагари Гагарин Юре вай планетана гонахьа боьккхача эггара хьалхарча гонгарен дена йоаккхийча орбитальни комплексашеи космически экипажаша дукха бетташ доахаш сигала гIолла деча наькъайкен кхачалца, боарам боацаш гаьна — Марса тIа, Венера тIа... — ухача автоматически станцей экспедицешка кхаччалца.

Метеорологен фордa наькъаш дарен, геологе а юрта боахама а, бувзамеи картографен даькъера хIара деннара халкъа боахама декхараш кхоачашдеча тешаме гIоича а хилла дIаоттай космонавтика вай деношка. Дика хет, космически аре машара гIулакхашта карaеpзaча, цунах дерригача мехкий гIулакха пайда эцача хьалхабаьна бодар вай мохи болаш. Социалистически мехкаша чакхйоахача «Интеркосмос» яхача программо йиш хилийтай дунен халкъашта юкъера эггара хьалхара экипажаш лаьттанн гонахьарча орбита тIа яха. Цу программа доазонел чухьа советски космонавташца цхьана советски кемашцен станцешцен космически наькъаш даьд шие социалистически а хIаьта ишта Франце а пачхьалкхений гражданаша.

Космически тохкамаш деча СССРа доккхий хIамаш карагIдувлош хилара къьгга тешал деш яр Венс хIанзара конференци хургйолча хана цу нийсъяьча дунен халкъашта юкъерча космически выставка доазонел чухьа оттаь советски экспозици. Цига ваха хиннача ООН-а Генеральни секретара Х. Перес де Куэльяра енний вIашагIхийттача Къамий Организаце эмблема тIа а латташ йола космосе хиина сийна вымпел. СовгIат ше дIаэцаш Х. Перес де Куэльяра аьлар, «Советски Союзо къьгга хьахьокх космос машара гIулакхашта карaезaяра даьхье дунеи халкъашта юкъе ше берна цхьана гIулакхаш леладелга».

Уж бакъ аьнна дешаш да. Космически аре цхьана машаре гIулакхаш леладара, моллагIа тайпа дале а гера доацаш из хилийтар тIехьа латт вай мохк хувца ца лушш лерргIен. Космосе цхьана леладеча гIулакхаша нах баргa боалаба беза, прогресса, цивилизаци дегIайоалаяра, массе метте машари кхерамлен хьалкхаттaра гIо де деза аьнна хет Советски Союза.

ДОШ КЪОАСТАДЕЛГА ЮКЪАГIА ДОАХ

Укх кIирагIа тIехьIехьа боагIар хьаьрагIа а боалаш хоммаш уар Ливанера. Израильски военщина къаьстта чIоагIа бомбаш тераш цу детташ дола даьа Бейрута [illegible] [illegible]. Цул совгIа, тIом [illegible] [illegible] хьа агрессорa кepтa [illegible] [illegible] хийтай мехка [illegible] [illegible]

[illegible]

тIахьашан доаттабе бсарап кIира йолаш йолча планеса хьежа, дунеи халкъашта юкъера геращара яьшаш да. Цхьабакъда, уж низаш хьакхачалехьа ПДС отрядаш дIахоргила дIадах. Израило, цу тайпара палестинцашкара гера дIадаккха а эвакуаци еча хина нарна хIама тоха а дага йолаш.

Сов чехка агресси социалистических кхы къамал а доацаш нарашкеи бIу юхабоаккхийтен дIадехаш йолча ООН резолюцештех блокировани а еш, США, Израила кулгаш хьадаьста ца Iеш, цунга нерда зуламаш дайта а гIерт. Ливански территори полигона дика моттиг а лоархIаш, Вашингтоно «эксперименташ» лйта агрессора тел хIана эггара кердагIа ерадаьнна герз, цу даькъе духьа цох цхьатарра хIалакбеш йола средствош а.

Моттийта дацилга хоаш да укх деношка «Фигаро» яхача французски газета ше интервью луш, «Израило пайда эц оборонительни гIулакхашта лаьрхIа оаха шийна деношка герах» аьнна хьахьайкадьча американски президента дешаш. Кхы а кхы а дIахьалхашкахьа, хIана шоаш болча моттиге кхачалца «ахаза ца боалаш» бар израильтянаш, йоахар Рейгана, хIана аьлча ливански територе тIа уж баьнача хана духьале яь хиннай царна. Ала хала да, цу дешаца дукхагIа дар фуд: эхь ца хетар да е моттийта хабар дувцар да!

Е кIира чакхдоалаш Советски Союза инициативагIа саггота заседани йир Ливанера, къаьстта а Бейрута районера, массе тайпара тIом сопабелга израильски агрессорашкара хьадийхача ООН Кхерамзален Совето.

Шеко яц, США-ей Израили лоача тайпара цIера цеи турпацеи е сепаратни валадашца Гаргарча Малхбоален проблема къоастаюлургйоацилгах. Из проблема къоастаюлургьяц Советски Союзо гулъе аьнна инициатива енначa дунен халкъашта юкъерча конференце доазонел духьа мара.

ПРАВИТЕЛЬСТВО ЙОАЦАШ ВИСАЙ ИТАЛИ

АргIанара правительственни кризис эттай Итале. Отставке яхай республиканец Дж. Спадолини керте латта яхе парте кабинет. Из дIаялиза яргIоацача кхоачайир эггара хьалха финансови дешаех йола правительственна законопроект юкхера а чакхва яийтача депутатий вала те къайлагIа яьча голосованех хьахиныраша. Законопроект финансий министра социалиста Р. Формика кийчъяь а цул хьалхагIа правительства къоабалдаьча бюджетни дефицит кIезигъяра тIадерзадаьча «жестки экономика» гIулакхий цхьа даькъа лоархIаш а яр. Дуккхаярен юстарарен цхьайола налогаш алсамъяхарца а социальни гIулакхашка пачхьалкхено дIаухийтар кIезигдарца а цхьана цо ишта лерхIар меткдатта промышленникашта етта налогаш алсамловзилга а. Законопроекта духхьал цу даькъе тIабаьржар правительствана чуйоагIача христианско - демократически, социал - демократически, либерални партен викалаш. Голосовани чакхъяьначул тIехьагIа римски политически гIозарашка дукхьал хьахийкаде баьлар «мехкадатта лоббен трестаешен котало лаккхар».

Голосованех хьахиннарий маIан дир социалистически парте, тIаккха цун ворхI министр отставке ваьхар, цу тайпара кабинетах хургдар къаьстта а деш. ГIеттача кризисо хьалхехар правительственни коалице партеншта юкъе [illegible] Италена хьалхакха латтача дукхача актуальни проблемашта барт вIалла гIа ца кхетаяц [illegible]

[illegible]

[illegible]
(ТАСС).

Керда книжкаш

БЕРАШТА — СОВГӀАТ

Укх деношка Нохч-ГӀалгӀай книжни издательстве кепа а теха арадаьннад Костоев Ӏалихана «Аслани Райзани» яха берашта хетадаь книжка-повесть.

Книжка керттера турпалаш ба итт шу даьнна шоал баь вошей йишей. Аслани Райзани яхаш ба уж. Къаьстта теркам тӀаборхийт авторо цар эамалаш новкъостаща цар леладеча гӀулакхашка гӀолла хьахьокхаре. ХӀаьта новкъостий цар кӀезига бац. Духхьал новкъостий цар хилар дац Костоев хьахьокхе гӀертар, из кхетадайта гӀерт берашка доттагӀал яхар мел лоархӀаме а хиланза даргдоаца а гӀулакх да.

Дикка лоархӀам болаш да книжка нохчий цхьаькха оагӀораьхьара а. Из берашта тайп-тайпара ловзараш довзийташ хилар, берашта езалургйола автороа ше язъяь. Чахкиев Капитона, Чахкиев СаӀида язъяь стихаш юкъейоалаяь хилар, барахбувцамара къоаволгаш юкъейоалаяь хилар да. Цул совгӀа, берашта хӀанзалца из яза Ӏалама къайленаш а йовзийт книжка «Берча Ӏазал», «Зизай сахьат» яхача повеста доакъош тӀа.

Къаьстта хоза хет берашта шоашта езаь книжка хоза даьккача сурташца кийчдаь хуле. ХӀаьта царна из дикахетар де дагахьа хоза сурташ даьхкад художника К. Мурзабекова.

Книжках боккха кхаъ, совгӀат хургда берашта.

С. ЧАКОВ.

Наьха дегаш гӀоздоахар

Къахьегам... Цунца я саго сийле, ираз. Хьабеш бола болх дего къоабалбой, цунца уйла дӀаяй, ниъелуш йола халонаш ца зе гӀерташ саго хьабой пох хьахул берката ник. Иштта беркате ник ба Назранерча медицински сихача гӀои станце фельдшер йолча Геграева Зухра Миниж-новнас хьабенар а. Грознерча медицински училищен фельдшерски отделене дийша яьлча Черсий-Балкхарой республикера йоӀ балха йода Назранерча медицински сихача гӀои станце. ХӀана бархӀ шу даьннад из наьсархой унахцӀено лорарра вахте латта.

Телефона тургал тох, цо хоам бу аргӀанарча унахочох а цунна хьайнача лазарах а. Шийна эшаш йола молха, маьхе кийчде а машина чуха а цхьа-шиъ минут мара яьккхац Геграевас. Фельдшеро деш дола юххьандара медицински гӀо, эттара хьалха еттаяь диагноз дика хуле, цо дикка гӀо ду унахочоа дӀахо дарба де лезаш волча лора.

Денгара-денга дарбан керда методаш, формаш, препараташ юкъейхул вай мехка медицине. ХӀаьта Зухрас а дикка къахьег кердадараш довза гӀерташ. Цох пайда эца а из балха юкъедоаладе а гӀерташ. Дукхача шерашка болх беше Ӏоаяь опыт скъаш а хьехам луш а латаювл из хӀетта болх бе болалуча къонача специалисташта-фельдшерашта. Шоашта юххьанца къахьегама ник дӀаболабеш шийн говзал хьаларах, болх дикагӀа бе Ӏомабеш хьехам теларах Геграев-нана дег тӀера баркал оалаш ба тахан цунца цхьана болх беш бола фельдшераш Зангиева Тамара, Албогачиева Залихан, Кибишева Раиса, кхыбараш.

Цкъаза дика молха сацна унахочоа гӀойле еш, дог ураоттадеш хул лоро е фельдшеро лаьна хола деш. Цулухьа, из дика кхетадеш йола Зухра ма хулла дикахетар де гӀерт хӀара унахочун холача дешаца а. Из бахьан долаш хила дола Геграева цкъа хьожаш хиннача наха: — Цо-м молхашца, маькашца ца лоре а шийн холача къамаьлаца дарба дергдар, — аьнна цох оалаш дола дешаш.

ХӀаьта укх тӀеххьарча хана Назранерча № 1 йолча, ГӀ. Ахриева цӀерагӀча «Электроинструмент» завода, трикотажни фабрика берий бешаматта даьшта-ловзийта лаьрхӀа цо чакхъяьхай бераш ангинах, шоргашта хулача инфекционни лазарех лорадар дувцаш йола беседаш.

— КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева XXVI съезде ше къамаьл деш аьнна: «Деррига де дела наха шийн хинпахьен квалифицированни медицински гӀо дара» яха дешаш тха коллектива девиз а хинна дӀаэйттад, — йоах Зухрас. — Цу дешашта кхы а лакхбу тха бехктокхам. Цу дешашта кхы тӀа а низаш оарцагӀдахара тӀахьех тхо. Хӏара саг унахцӀена хургволаш а хӀаьта цӀаьхха тхой гӀо эшачоа хаинахьа оарцагӀдолхаш а дӀабахьа гӀерт тхо тхоай болх.

С. АРЧАКОВ.

Юбилейшта накъадолхаш

СТУДЕНТИЙ ФЕСТИВАЛЬ

Вай мехка къахьегаш йолча ерригача къахьегама студенчески отрядашка дӀакхайка а ь чакхдалаш а СССР хьаьь 60 шу дизара хетаяь Ерригсоюзни фестиваль.

Укх деношка «Родина» яхача совхозе «Каспий» яхача къахьегама лагаре фестиваль дӀахьа вӀашагӀкхийттар республике болх беш йола тайп-тайпара къахьегама студенчески отрядаш. Царех ер «Аргунский» совхозе кхашна болх беш йола механизацен-учетни техникума отряд, хьалхаш латтача аэропорте объекташка къахьегаш йола Серноводскерча юрта боахама техникума, «Родина» совхозе балхаш деш йола медицински училища, межгдаьтта институте, университета отрядаш.

Фестивалеца хьагӀа доагӀача махка а республика а цӀенща студенташ даьхьаяь а бувцаш къамаьлаш дир «Родина» совхоза директора. Социалистически Къахьегама Турпала П. М. Крутова, «Консерплодоовощ» объединене консервни завода директора Э. М. Мушанлова, кхычар.

Цул совгӀа, цар къахьегама студенчески отрядаша даьча балхий итогаш а йир. Отрядашта юкъе ьрмача яьа хьалхла ехкарах медицински училища студенташта дӀаелар «Консерплодоовощ» объединене Сийлен грамотех 1500 сом ахчан премии.

Фестиваль чакхдалаш хилар студентий художественни самодеятельноста концерт.

А. САЛИЕВ.

Наха баркал оал

Цу сарахьа цхьаккха хатар хургда аьнна дагадацар Грознерча Партизански улицагӀа № 47 йолча вӀаштӀардаьча цӀагӀа бахача наха. Къахьегама кӀира чакхдаьлча ноа, цӀеношка цӀено а яь чубийрзабар нах. 7 августе бусса шолагӀа вола сахьат долча хана цу цӀеи юххе гӀолла тӀехвоалаш хиннача «Чечингплодоовощхола» хаьхочо, Сийлахь - боккхача Даймехка тӀема а къахьегама а ветерана Крыликов Александр Тимофеевича зийра № 47 йолча цӀен коара хьауха кӀура, йоагаш латтар коара гӀон боахама хьалъяь гӀишлош, кладовнаш, цӀи гаьна яхар нах чуӀеча цӀенна а Нах тхайсабар. Крыликова сиха оарп доанх, нах гӀоттабу, уж цӀи йоас айттачул тӀехьагӀа чехка пожарие хоам бу. Кастта хьакхаьчача пар цӀи йоаю. Бийтта дезал хила тарлуча хатарах кӀалхарбаьннаб. Цу цӀагӀа бахача Ф. Кудрашова, П. Демиденкос, В. Бакрымовас, кхычар дег тӀара баркал оал А. Т. Крыликова хила тарлуш хиннача хатӀрах шоаш лорабарах.

Я. БУБНЕНКО.

Грознерча экранаш тӀа

«ЧӀОАГӀА МУХ»

Американски кинематографисташа даьккхача цу фильмо наьха теркам дикка тӀаозаргхиларах шеко яц. Цу фильма дувц безамах, дукха я цига тайп-тайпара приключенеш. Картине дувцаш дола хӀама хул тхьоалагӀча шерашка Тихий океана гаьна йоацаш уллача Паго-Паго яхача порте.

Семпла Лоренце сценарех из картина отталаьр ва режиссер Трозль Пен. Керттерча даькъе по дуви губернатора йоӀан моттигерча баьччани юкъерча безамахи цар цигара байдда дӀабаха дархӀарахи.

Уж бахача гӀайрен тӀа баьнкача чӀоагӀача михо дай дӀадовкх са мел доалла хӀама, бакъда, михо къахетам бий бут безабеннараш.

«КХЫЧАХЬА ВАЬ ВОӀ»

Индийски кино дезарий торо хургья дӀахо а хьокхаш долча «Кхычахьа ваь воӀ» яхача картинага хьажа.

Рахим Масум Разай сценарех Кхослой Раджема оттадаьча фильма дувц къонача, ньаьнача ноахала юкъерча тайп-тайпарча къовсамех, цар уйлаш цхьатарра ца хиларах. ХӀаьта керттера фильма тема я трагически а хинна дӀаотташ бола безам. Иштта дика къестаю цу картина правственни проблемаш а.

Фильме ролаш ловзаеш ба Перемнат Пран, Сахни Соня, Ирани Аруна, кхыбараш.

«КӀАЬНКАШ ДУНЕН ТӀА БА»

Из картина 1974 шера З. Авенира, И. Кузнецова сценарех Г. Викторова даьккхад М. Горьке цӀерагӀча киностуде. Фильме кино дезараш юха а вӀашагӀкхетаргба «Москва - Кассиопея» яхача картинах шоашта бовзаш болча тамашенча, фантастически дунен тӀа бахаш болча кӀаьнкащцен йиӀигащцен.

Ужаш ба «Заря» яхача космически кема командир вола Козелнов Витя, геттара дика дагаловцам бола Копавыгин Миш» кхыбараш.

В. КОВАЛЕВА.

ФЕ ХИЛА

Кхо кӀира даьлча занятеш дӀайолалургья школашка. Цхьабакъда, шоай парташта хьалхашка Ӏоховша йиш йолаш хургбац цхьабола дешархой. Иштта хургда из, хӀана аьлча ахкан каникулаш йолча хана дукхта кӀаьнкаши йиӀигаши наькъашка хулача аварешта юкъе нийсбеннаб: цхьабараш цига боабаьб, кхаш хала човнаш а хинна метта бада безаш хиннаб.

Иштта ховжа зулам хӀана кхаьчаш царна тӀа? Кхаьчад, кхаьнагӀа лелара бокъонаш ца хара е уж терназ ца ерах хӀама хургдаш аьнна хетаи дӀубенна хиларах.

Вайна массанена а дика хоза ба 14 шу даланза дола бераш велосипедаш лехка наькъа тӀа дувлийта бокъо йоацийта. ХӀаьта а воаш велосипед а ийце хоа арадоалийт вай бер, шорттига, улица тӀа из гӀоазаь, аларах кхоачам а бийя. Цхьабакъда, кхы дӀахьажац цунга, шийга аьннар цо кхоачашду е дац.

Саррахьа Веданарча цхьан улица тӀа велосипед а хехкаш лелача шигарча № 1 йолча школа 7-ча классе деша вагӀача кӀаьнка — Тиликов Шамхана легковой автомобиль тӀатехай, хӀаьта шест кагьяь а волаш кӀаьнк больнице сихьав.

Деша даха ха йоацаш, наькъа тӀара хьалаш теркалде кхетам боацаш дола кагий бераш юкъе а долаш дукха хул наькъашка аварещ. ХӀаьта в даьша-ноанош берашна бӀарг лакха безача метте, шоай мунаьагӀа дут, уж-м хӀаманга гӀоргдацар аьле. Цох зулам довл.

Надтеречни района Братское яхача юрта гӀолла «Калауссиий» совхоза доалахьарча «Москвичаца» хьакоагӀаш 5 шу даьннача кӀаьнка тӀатехай из С. А. Х. Хабаева.

Город Грознерча Старопромысловски районе гӀолла «Госкомсельхозхимия» яхача объединене доалахьарча грузовой автомашинаца воагӀаш из тӀатехай водителa М. М. Бильтаева 5 шу даьннача йиӀига Сардалова Хьавайна.

Грозненски районе иштта хатар даьд «Жигулеца» Грознера Аргуне болача наькъа тӀа Петропавловски школа 8-ча классе деша вагӀача кӀаьнка машин тӀатехача А. М. Габарова, хӀаьта цига лозаврах кӀаьнк дукха ха ялалехьа венна.

ДӀадахача кӀирагӀа (5 августера 12 августа кхаччалца) 41 авари яьй республика наькъашка 11 саг ве а вуш, 21 саг лоза а вей.

НГӀАССР МВД ГАИ.

МАРКАША ДУВЦ

Нохч-ГӀалгӀайчен дарбан бьацаш

«Ӏалама яа тема — филотелистически темашта юкъе дукхагӀа езарех цаӀ.

Вай зама дунен тӀа цхьаккха мозк бале тамаш я дийнача а дийна доаҵача а Ӏалама викалашта хетаяь почтови маьхаэнекаш ара ца яцаш.

«Красный молот» яхача заводе ЖКО клуберча къонача филотелисташа вай республике эрий тӀаювлача хӀамашта хетаьча маркай коллекци оттаяьи, цунна ениай диплом дото медали. Цу тӀа маркай меттала дувц вай края Ӏалама баркатах. Экспозицеца я СССР меттал, социалистически содружества мехкий а маркаш, тӀана аьлча цу мехкий маркаш тӀа хьакьенка дунеза бьацаш хийцца тӀаювлаш я вай республике я.

Цу коллекце выставка листаш тӀара бӀаргагу вайна воай Ӏалема рузкъах медицинан медицински промышленностен гӀулакхашта пайда эцаш хилар. Эрий тӀаювла дарбан бьацаш — моллай дукха тайпаш кийчдара юххьанцара материал. ХӀанзалца алкха СССР-еи социалистически содружества мехкашкен аракийцай дарбан бьаций сурташ тӀадола 200 совгӀа почтови марка.

Нохч - ГӀалгӀайчена тӀаноалаш я 220 тайпара дарбан бьацоагӀа. Тематически коллекционировани еш бараша пайда эца мегаргба П. П. Соколова, Е. С. Осиановас, В. М. Примас отта а даь 1982 шера Нохч-ГӀалгӀай книжни издательства аракийцача «Нохч - ГӀалгӀайчен дарбан бьацоагӀаш» яхача книжках. Цу тӀа йоах, синтетически препаратащца нийсйича дарбан бьацоагӀаш баштагӀа я, уж хьалела, царех молхаш хьое аттагӀа хиларца, организмана цар массе оагӀорахьара гӀойле еш хиларца. Дарбанна дика хиларах, царех яьча молхаша дарба даь мара организмана Ӏотьям бош ца хиларах дарбанна чӀоагӀа дика лоархӀаши шорра дӀаяьржаи я дунеза бьацоагӀаш.

1982 шера СССР бухзама Министерства аракийцай «Эрий тӀаювла бьацоагӀаш» яха дукха маркаш. Царех ши марка эсташтен хьун комарашта хетаяь я, хӀаьта 1981 шера маркаш тӀа сурташ дар маркийн кагий гӀа долча хьозен. Нагахьа санна вай республике тӀаювлача бьацоагӀашта хетаяь аракийца маркаш дагарье этта список йоккха хургья. Коллекцена юкъейикъача царех цхьаьрий цӀераш йоахаргья вай: Аптот, Барбарис, ГӀиринг, ГӀулдамаш, Валериана, сийна Василек, Девясил, Зверобой, Календула, Ландыш, Мать-мачеха, Пустырник, аргӀера Фиалка, Черника, Хьандарг, кхыраш.

Вай республикана хетаяь коллекцеш уттаяр массаза а хьашт долаши пайданеи гӀулакх да.

Вай республика автономе 60 шу дизара хетаяь, маркай меттала вай башта хозача Ӏаламах дувцаш йола йоккхеи дикеи коллекци оаш оттаргба хьежаш я коллекционерий общество.

Маркаш тӀа хьахьокхараш эрий тӀаювла бьаца комараши эстеши.

П. МИНАЕВ.

ЗЕМЛЯНИКА ЛЕСНАЯ

ПОЧТА СССР 15

ПОЧТА СССР 32к

Волх беш я

ЕРРИГСОЮЗНИ КАРДИОЛОГИЧЕСКИ

МОСКВА. СССР Медицински Ӏилмай Академе Ерригсоюзни кардиологически центр болх бе йолаеннай. Кунцевски районе хозача моттиге 28 гектар дӀалоацаш хьалъэттай тхьо гаргга корпус. Уххала я экспериментальни кардиологе институташ, 400 моттиг йола стационар, вай хенарча Ӏилмани диагностически техникица Ӏалашъяь 50 тайп-тайпара лаборатори, отделени, вычислительни центр.

Керда комплекс хьалъяьй коммунистически субботникашка Ӏоадаьча ахчах.

СУРТА ТӀА: СССР АМН Ерригсоюзни кардиологически центра панорама.

ТАСС фотохроника.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

17 АВГУСТ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Хаъ».

8.45 — Дж. Верди — «Травиата». С. М. Кирова цӀерагӀча Ленинградски [illegible] опери балетни академически театра спектакль.

11.05 — «Кердадараш».

14.30 — «Кердадараш».

14.50 — «Сагий даьтен». Телевизиони документальни фильмий программа. «Юрий Петре вокха дезадь» (Киев). «Ямсий гейдоле» (гг. Орджоникидзе, Грозный).

15.30 — Фильм — берашта «Ами[illegible]».

16.55 — Ж. Верн. Вахари творчестван [illegible].

17.40 — «Арагвелебия» яхача [illegible] ансамбла выступлени г. Тбилиси.

18.00 — ТӀоарска бургада приз [illegible].

18.45 — «Тахан дунен тӀа».

19.00 — Къахьегама сийлен байракхан лелараш. Брянски областа вӀаштӀолаш [illegible]. Передача [illegible]: РСФСР [illegible] министра Л. [illegible], КПСС Брянски обкома хьалхарча секретара Е. И. Сизенкова.

19.20 — «П. Ӏ[illegible]». Фильм-концерт.

20.00 — «П. В.». [illegible] химически [illegible]. Телевизиони фильмий премьера. Автор — В. Лунин.

21.00 — «Хаъ».

21.35 — Останкино Концертни студи [illegible] Д. Граница вӀашагӀкхетар.

23.05 — «Тахан дунен тӀа».

II ПРОГРАММА

8.00 — ӀуӀранера гимнастика.

8.15 — Мехка телевизиони студей документальни фильмий программа.

8.35 — «Конкурсе баьхаб [illegible]». Телевизиони художественни фильм.

10.05 — «Хой-теш хьона закон?».

11.00 — «Къонахар [illegible]».

11.30 — Французски мотт. 2-ча шера Ӏамабечан.

12.00 — Фильм — берашта. «Миша-артист».

13.05 — «Итта шу даьндачула тӀехьагӀа». УССР халкъа артистка С. Ротаруса УССР заслуженни артиста Н. Яремчука В. Зинкевича даьккха хоаелаш дола фильм-концерт.

13.35 — Мультипликационни фильм.

13.40 — Останкино Концертни студи кинорежиссера С. А. Герасимова вӀашагӀкхетар.

16.30 — Спортивни передача.

17.05 — «Дели. Замана [illegible]». Документальни фильм.

18.15 — «Дунен[illegible] обозрени» (нохчий меттала).

18.30 — «Нохч-ГӀалгӀайче тӀоладе».

18.50 — Парте ветеран М. М. Цунаев (1981 ш. I-ча апреле хана передача [illegible]).

19.10 — КӀира хана спорт.

19.45 — «Байса даьхьала [illegible] шун, бераш!».

20.00 — Футболах бола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Шахтер». 2-гӀа тайм.

20.45 — Хаьлха шуман.

21.00 — «Хаъ».

21.35 — «Истребителаш». Художественни фильм.

18 АВГУСТ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Хаъ».

8.45 — «Мультипликационни фильмаш».

9.15 — Киноленьбарий клуб.

10.15 — «Новзал [illegible] музыка». Концерт.

11.00 — «Кердадараш».

14.30 — «Кердадараш».

14.50 — «Вайгиано гӀолла». Кинопрограмма.

15.20 — «Ирсий къамаш».

15.50 — «Объектив».

16.20 — «Са къахьегам, республика къахьегама [illegible]». Целиноградера репортаж.

17.05 — Украински ССР «[illegible]» [illegible] заслуженни хелхара ансамбла концерт.

17.45 — Ангарера воуна чими тагдийташ. Хьалхара передача. Братски лесопромышленни комплекс. Передача [illegible] СССР [illegible] министра хьалхарча заместителя Н. Г. Никольске.

18.15 — Мультипликационни фильмаш.

18.00 — Республика хаамаш. Юкъерадзама обзорени (гӀалгӀай меттала).

18.15 — «Город [illegible]». Фильм.

18.35 — «Нохч-ГӀалгӀайче тӀоладе».

18.55 — Дехала педагогика.

19.20 — Сунженски районе къахьегамий — юбилейни вахте.

20.00 — «Байса даьхьала [illegible] шун, бераш!».

20.15 — «Дунен [illegible] панорама».

21.00 — «Хаъ».

21.35 — «Процесс». Художественни фильм.

[illegible]

РАДИО

17 АВГУСТ

6.30 — Юртара ӀуӀре (ирсий меттала).

6.55 — Хоамаш.

7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.

7.25 — «Сердало» газета обзор.

7.30 — Передачий программа (ирсий меттала).

7.35 — Передачий программа (гӀалгӀай меттала).

8.25 — Автоинспектора бокъолел (ирсий меттала).

8.35 — Аьараш (гӀалгӀай меттала).

9.15 — Коммунисташ [illegible] (гӀалгӀай меттала).

11.15 — «Патриоташ интернационалисташ хьалабебар». Беседа (ирсий меттала).

11.30 — «Къона заманга». Радиопутусе (гӀалгӀай меттала).

16.00 — Передачий программа. Хаоттамах бола хоам (ирсий меттала).

16.01 — «Дехарах тӀаябил. Мишта кхоачашду уж?» (нохчий меттала).

16.10 — Юрта беалхие хьалхалелараштa». Концерт (нохчий меттала).

18.00 — Керда хоамаш (ирсий меттала).

18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).

18.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — «КӀира». Радиопостановка.

18.51 — Диндаев У. дӀалокха нурачеха хьарам.

19.32 — «Трасса тӀа». В. Сушкевие дувцар.

19.54 — Сайдаьгӏа Дзьза [illegible] дола ялош.

20.34 — ДоттагӀлен концерт.

18 АВГУСТ

6.40 — «Дунен хаялаща тоьпера лоархӀам бола ояьм». Беседа (ирсий меттала).

6.50 — Передачий программа (ирсий меттала).

6.55 — Передачий программа (нохчий меттала).

8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.

8.25 — «Ленинан некъ» газета обзор.

8.38 — Нохч-ГӀалгӀай радио керда хӀаьтах [illegible] (нохчий меттала).

11.15 — «Дунен хаялаща тоьпера обзорени» (гӀалгӀай меттала).

11.30 — «Вайтайнаха зоалах». Радиопутусе (ирсий меттала).

11.50 — Назрани района Ленина цӀерагӀча совхоза механизатора К. Муртазаша хетаяь музыкальни радиокартина (нохчий меттала).

16.00 — Передачий программа. Хаоттамах бола хоам (ирсий меттала).

16.01 — В. Харитонова [illegible] керда [illegible] (ирсий меттала).

16.50 — «[illegible]». [illegible] Зарисовка (гӀалгӀай меттала).

16.45 — «[illegible]» — [illegible] Ахмад Маргоша районера передача (нохчий меттала).

18.00 — Керда хоамаш (ирсий меттала).

18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).

18.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — [illegible]. Радиоспектакль.

18.38 — [illegible].

20.14 — [illegible].

[illegible]

[illegible] а болхаш, йоачаи а доаш, [illegible] секундо 0—5 метр мах а болаш, фогара температура 26—28 градус, тховсара 12—14 градус йолхал а йолаш ха латта тарлу.

ХӀаьта [illegible] а болаш, [illegible] секунда 3—7 метр сецаш мах а болаш, фогара температура [illegible] 11—16 градус, [illegible] 20—25, [illegible] 15—23 градус йолхал а йолаш ха латта тарлу.

Метеостанца.

САГИ ӀАЛАМИ

ЯЬССАЛЕНЕРА ОАЗИС

Тӏаьх шу совгӀа ха хьалха Мангышлак яхача ахгӀайрен тӀа дукха межадаьтта гуча а хьина, из моттиг [illegible] бахаш доладилар. Межадаьттахошта яьркӀа йиллар хӀана Мангышлакски областа столица йола Шевченко яха город. Яьссален бирсича кӀамата хьалашка бахара наха вина паргӀато зургӀола оригинальни гӀишлош ирах аракхетарашта ерригешни а дунен хелакхашта [illegible] а [illegible]. Городерча комфорта органически [illegible] хилар дӀаьхийча [illegible] духхарах. Шевченке вахачо уйлар саьта 26 квадратни метр [illegible] а хӀана шига есгӀача тайнаша дӀаспаца мейда — [illegible] лоархӀача Советски Союзе [illegible] дукхагӀа. [illegible] Ӏилмай Академе [illegible] ботанически беша [illegible].

[illegible] хьакхиньа гаьнаш. Атта дацар цу беша болх беш болча наха шигарча хьалашка бахнесаш [illegible] — Ӏаламо шийн эггара бирсагӀа дола низаш цу ахгӀайрен тӀа гулдаьчох тара да: гӀумирен тух дояллича даьттани битьяча тӀаьна кӀал боал кӀира [illegible] ранушечнини. Тела хий дукхдулаш цхьаккха моттиг яц, цхьаккха дола хий дац. Сигалара ӀочуйоагӀа тӀоадаа эттара кӀезига я — шера 140 миллиметр гаргга. ХӀаьта мико фора хьоа а бац, цуй дира хий даьтта тӀа дулача, дира дола дул форда [illegible] даьтах, из дийна мел дола хӀама дун.

[illegible] мотигерча хьалашка хьожаш йола къаьстта шийн тайпара агротехнически методикех оттаь йийзар. Лоха тамарисна, гуэуни, урагӀа уллача [illegible] тайпаш [illegible] юкъера дӀаьхьа йола [illegible] акклиматизаци [illegible] дӀаболабелар. Амма [illegible] даьттан тӀера тӀоа а. 1060 шера унхаш хьихила саьча городе эггара хьалхара баранаша баха хоиарга болча наха шоай мукъача денош гӀо дора ботаникашта: цӀира кхерен ранушечнии кьина бирсаша боха а беш траншеяш йоахар. Уж хьалхайзар гаьнна вакачахьара хьакху-хьачи Ӏаьрвӏача лаьтта. Сингаршна [illegible] гаьнашта удобрени эккар, кхачахьара хьатӀакхухьаш доал бий деттар. [illegible] деррига дола хьалйта яа хилар — цхьа шу даьча [illegible] хьи яр мара ца [illegible] саьлар гаьнаш. [illegible] шинара ғаьнашта дийтача хи чу кхачуухр гонакхьара [illegible] хиниш гух, цо хӀалакдора цар гаьнаш.

Иштта [illegible] ботанически беша [illegible] хьалкара проблемаш [illegible] хийцуха решена, грунта состав, хий доттара [illegible] удобрени гойнаш. Уж [illegible] даьттан [illegible] хьаьоара [illegible]. Теза хий [illegible] хӀана — из [illegible] Шевченко хьалъяьчча хий тедьеча установка форда хиш. Гаьнашта эггара дикагӀа йола удобрени хилар форда чу тӀаювлача хӀамаех. ЛаьрхӀача реденгзурагӀа минеральни подкормка хьие йоладар Шевченкера пластмассай завод.

— Оаха де лаьрхӀар духхьал городе цун архитектурин сибат кхы а хоалеш йола бьацара духхар тӀадункинга хинна Ӏалар, — дувц Ботанически беша директора Коншибаев Манеша. — Тхо гӀерт бахархошта экологически комфорт хьаь. Дуннар да унахцӀено тоанарги санитарно-гигиенически функцеш кхоачашьерноха, ниймат кӀаьльерйола, махках а мехках а лорарейола, сада а бьацоагӀашта а пайдана хургдола оалкаргарадаш наьсамоша «Ӏаучаргола», ловна цӀени керда биономически хьае [illegible] деп [illegible] гаьнийн [illegible] тайпаш [illegible].

Акклиматизаци е тар, [illegible] Ботанически беша директора [illegible]. Наьсанкарои хьакьа [illegible] лаборатори а [illegible] а хьалапа дувнад [illegible] цар [illegible] радиаце ялиши, кхыдараш миште лор хьожаш. Царех хьахулараш гучадалацар иняьлла массех шу даьлча мара. Ца йоаш йисача экземплярий тӀехьеша посаровкаела йора. Теххар дукхача гаьний, зиза, сома, кхыча культурай дукха зараш дола таипаш, формаш, сорташ. Царех 60 тайпа даӀааш да хӀана царками аллелии бьацара а ерагь. БӀаьсогӀа тайпа да хӀана хоржии даттаи.

Хи домий туранова михайн Ӏи доихха хул, хӀаьти цар дика цӀеслу фо. цу тӀа а сихха дегӀа а йоагӀа. Крымски массахьа тӀаьрлачи дийхьяча фитонидаш нофрмата. Мадхо йоагӀи дерна ягӀа бинтаьхха гаьнаш. Урнай йоагӀи поххача иллоина, дукагӀа дахье, чийбоалаш кӀотарраш ягӀа — тӀера черпача сивахарш, хьачгарга, хьамарька, спена. Цар чуо дом, седӀбу мух.

Шевченкошка дола оаьцара дуннар кхы я кийделп йатт. Ботанически беша хьалий бина сенини плантаци, [illegible] [illegible] тайпаш, [illegible]. Теzmаж бьацара йоа [illegible] лаш цхьа областной столица хинна Ӏац хӀана. Бьацара дуккар дийхад хӀана Мангышлане кхычи городашка поселкашка. Уж хоалая Ботанически бешара кхахьяча гаьнаша.

— Тъхьа шера тха коллектива дӀагаиьа, бьацангӀаи дукх-дукхьа тайпаш яьссалене дахa йиш йолаш хилар, — йоах Конгайбаев Манеша. — ХӀаьта а из Ӏалахьмате боккхача балха юххье мара ду. Кастта тха хургья оадла Ӏаьмаш дола — 40 гектара тӀа хьали дат тайп-тайпара почвени участкаш а йолаш йола дендрарий, хьалаю лаборатори комплекс. [illegible] [illegible] орнгинальни [illegible] хаьргӀола, шера дукьдуххьача сезонашка аьза [illegible] ситецца [illegible] — сомия культуранта [illegible]. Моттигера [illegible] Ӏа... [illegible]. Тха де лехар [illegible] производства Ӏалашьа рекомендацеш отта яр.

Ромира ВОЙЦЕКО.
АПН корреспондент.

ТХА АДРЕС: 364007, г. Грозный, Маяковски ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-15-87; редактора заместителя — 2-83-07; жоп[illegible] секретара — 9-24-00; отделаш: партийни вахара — 9-24-04; промышленносто транспорта — 9-24-01; юрта боахама — 9-21-08; культура — 9-21-05; кехаташ — 9-21-07; корректораш — [illegible].

НАШ АДРЕС: 364007, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-15-87; заместителя редактора — 2-83-07; ответственного секретаря — 9-21-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-21-08; культуры — 9-21-05; писем — 9-21-07; корректорская — [illegible].

[illegible] «Грозненский рабочий» [illegible] Маяковски, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. [illegible]